

Зашто жене не пријављују насиље у породици?

Резултати истраживања

ПОВЕРНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

Влада
Републике Србије

Ово истраживање реализовано је као заједничка активност Повереника за заштиту равноправности и Програма Уједињених нација за развој (УНДП) у Србији. Истраживање је део пројекта „Интегрисани одговор на насиље над женама и девојчицама у Србији III“, који у партнерству са Владом Републике Србије, на челу са Координационим телом за родну равноправност, заједнички спроводе агенције Уједињених нација: Дечји фонд Уједињених нација (United Nations International Children's Emergency Fund – UNICEF), Популациони фонд Уједињених нација (United Nations Population Fund – UNFPA), Агенција Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена (UN Women) и Програм Уједињених нација за развој (United Nations Development Programme – UNDP), уз подршку Владе Шведске.

Ауторке истраживања су:

Тамара Антовић, Јелена Јеремић, Слађана Коматина,
Александра Марковић и Емилија Орестијевић

Фотографија на насловној страни:

Ана Батрићевић / Новинарке против насиља

Издавачи:

Повереник за заштиту равноправности и Програм
Уједињених нација за развој (УНДП) у Србији

Садржај истраживања је одговорност ауторки. Ставови изнети у истраживању не одражавају нужно ставове Повереника за заштиту равноправности, Владе Републике Србије, наведених агенција Уједињених нација, као ни Владе Шведске.

Дизајн и прелом: Words & Angles
Штампа: PROOF, Београд
Тираж: 100
Година издања: 2023.
ISBN-978-86-7728-361-2

Садржај

Увод 5

1. Листа скраћеница 7

2. Методолошке напомене 7

3. Сажетак и кључни налази 8

3.1. Кључни налази из квантитативног истраживања 8

3.2. Графички приказ кључних налаза из истраживања јавног мњења 11

3.3. Кључни налази из квалитативног истраживања 14

4. Јавномњенско, квантитативно истраживање 18

4.1. Опис узорка 18

4.2. Перцепција насиља у породици и заштите жена од насиља у породици у Србији 22

4.3. Поверење у институције 25

4.4. Оправданост и разлози пријављивања и непријављивања насиља у породици 30

4.5. Непосредна искуства жена у Србији са насиљем у породици 42

4.5.1. Распрострањеност различитих облика насиља 42

4.5.2. Учесталост доживљеног насиља 43

4.5.3. Насилници 45

4.5.4. (Не)обраћање институцијама или организацијама након доживљеног насиља 48

5. Квалитативно истраживање 54

5.1. Продубљени интервјуи 54

5.2. Фокус групе 57

6. Завршна реч Поверенице за заштиту равноправности 81

Ефикасна превенција и заштита од свих облика родно заснованог насиља и насиља у породици представља једну од обавеза утемељених ратификованим међународним документима у овој области, и чини важан део нормативног оквира Републике Србије и пратећих стратешких докумената. Родно засновано насиље спада међу најзаступљеније облике насиља, и глобално и у Републици Србији, а подаци показују да је скоро 30% жена током живота доживело физичко и/или сексуално насиље. Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља¹ у породици² препознаје да су жене и девојчице изложене већем ризику од родно заснованог насиља те да насиље у породици несразмерно више погађа жене у односу на мушкарце.

Значајни напори у протеклом периоду уложени су у унапређивање свеобухватног институционалног одговора на родно засновано и насиље у породици како би се оно препознало и спречило, жртве насиља добиле дугорочну заштиту, а учиниоци насиља били санкционисани. Део ових напора чине и континуирани апели да се насиље пријави надлежним институцијама и повећа доступност информација о изворима помоћи и подршке. Ипак, податак да се 75% жена које је убио партнер или члан породице током 2021. године претходно никада није обратило институцијама за помоћ³ озбиљан су подсетник да насиље не утиче само на непосредну жртву, већ и на породицу и читаву заједницу. Препреке за пријављивање насиља могу бити различите, нарочито за жене које долазе из посебно угрожених група, и оне морају бити темељно сагледане како бисмо омогућили да заштита буде доступна за све.

Студија пред вама представља резултате свеобухватног истраживања о узроцима недовољног пријављивања насиља у породици коме су изложене жене, посебно оне које су изложене или су у ризику од интерсекционалне дискриминације. Циљ је био да се препознају не само препреке које спречавају жене да траже помоћ од институција или служби подршке, већ и фактори који би их подстакли да пријаве насиље у породици. Такође, кроз истраживање су сагледане процедуре које треба побољшати, као и приоритети који треба да буду у фокусу када је реч о институционалном одговору на насиље које погађа жене изложене или у ризику од интерсекционалне дискриминације.

Документ настоји да утврди могућности за побољшање приступа жена које су преживеле насиље у породици адекватној подршци, као и за унапређивање одговора на насиље у породици. На тај начин представља допринос даљим корацима који се чине како би све жене и девојчице у нашој држави живеле без страха од насиља.

1 Violence against women Prevalence Estimates, 2018. Global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women, WHO, Geneva, 2021.

2 Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, „Службени гласник РС – Међународни уговори“ бр. 012/13.

3 Фемицид – Убиства жена у Србији: Квантитативно – наративни извештај 1. јануар – 31. децембар 2021. године, Аутономни женски центар, 2022.

1. Листа скраћеница

НВО	Невладина организација / невладине организације
УНДП	Програм Уједињених нација за развој у Србији
ЦСР	Центар за социјални рад

2. Методолошке напомене

Свеобухватно истраживање о узроцима недовољног пријављивања насиља у породици коме су изложене жене, које је **ЦеСИД** спровео у периоду између 10. новембра и 5. децембра 2022. године, укључило је:

- **Квантитативно јавномњенско истраживање** на репрезентативном узорку од 1004 жена старих између 18 и 92 године, истраживачком техником „лицем у лице“ од стране обучених и искусних анкетарки. Жене су анкетирани на основу информисаног пристанка, где су учеснице у истраживању претходно информисане да ће сви прикупљени подаци бити поверљиви и анонимни. Циљ овог сегмента истраживања био је увид у генералну перцепцију насиља у породици;
- **Дубинске интервјуе** (квалитативни сегмент истраживања) са седам жена из група које су доживеле насиље у породици, укључујући и оне учеснице анкете који никада нису пријавиле случајеве насиља државним институцијама или организацијама цивилног друштва. Циљ дубинских интервјуа било је прикупљање детаљних квалитативних података који обухватају искуства која спречавају жене да пријаве насиље у породици; и
- Четири **фокусгрупне дискусије** (квалитативни сегмент истраживања) са представницима организација цивилног друштва и неформалних група које заступају интересе жена које се суочавају са интерсекционалном дискриминацијом и насиљем у породици са циљем прикупљања додатних инпута. Укупно 19 представница цивилног друштва и неформалних група је узело учешће у фокус групама.

3. Сажетак и кључни налази

Студија која се налази пред вама представља резултат **свеобухватног истраживања о узроцима недовољног пријављивања насиља у породици коме су изложене жене**, посебно оне које су изложене или су у опасности од интерсекционалне дискриминације. Специфични циљеви истраживања су били идентификовање: (1) фактора који подстичу жене да пријаве насиље у породици, (2) препрека (физичких, традиционалних, културних, друштвених и личних) које спречавају жене да траже помоћ од институција или служби подршке, (3) процедура које треба побољшати, као и оних које су се показале као добре, са циљем превенције и заштите жена од насиља у породици и обезбеђивања повећања пријављивања насиља у породици, (4) оних области које треба да буду у фокусу, али и приоритета када је у питању институционални одговор на насиље у породици које погађа жене изложене или у ризику од интерсекционалне дискриминације. Коначно, специфични циљ истраживања је било и идентификовање препорука за побољшање приступа жена које су преживеле насиље у породици адекватној подршци и побољшање институционалног одговора на насиље у породици над женама и девојчицама.

3.1. Кључни налази из квантитативног истраживања

Жене у Србији доминантно исказују велики степен одбацивања тврдњи које афирмишу сексуално насиље и право партнера да примени насиље. Код анализе тврдњи које оправдавају насиље када је у питању заштита породичне части и достојанства, такође наилазимо на просечно ниске оцене (што значи да жене одбацују ове традиционалне вредности), али ипак просечна оцена за један исказ се приближава средишњим вредностима скале. Реч је о исказу *"Проблем насиља треба прво покушати решити унутар породице, а тек ако је то немогуће, треба пријавити надлежнима"*, који на десетостепеној скали бележи просечан скор од 4,25, што говори о томе да **иако се поједине традиционалистичке вредности у погледу породице одбацују, тема насиља у породици и даље остаје резервисана пре свега за приватну сферу.**

Доминантна већина испитаница показује средњи ниво поверења у институције када је у питању насиље у породици (72,1%). Висок ниво поверења изразило је 17,5% жена, а низак ниво поверења свака десета испитаница (10,5%). Испитанице које су доживеле насиље и исто пријавиле пријављују и веће поверење у институције у просеку. Посматрано појединачно по испитиваним институцијама **највиша просечна оцена дата је поверењу у сигурне куће, здравство и полицију**, док је најнижа оцена дата поверењу у јавно тужилаштво и општинску правну помоћ.

Свака трећа жена у Србији изричито не одобрава насиље у породици. Додатно, још 49,4% жена показује низак ниво одобравања насиља. Са друге стране, 15,5% њих показује средњи, а 2,3% висок ниво одобравања насиља. **Жене које су имале искуство насиља показују нешто виши ниво одобравања насиља.** Овакав налаз може се објаснити тиме да су ове жене највероватније склоне правдању, рационализацији, те и делимичном оправдавању

насиља. Уочена је разлика између одговора жена које су припаднице неке од рањивих група, подложних интерсекционалној дискриминацији, и оних које нису припаднице ових група. Наиме, жене које немају обележја рањивих друштвених групација (које за себе кажу да *не припадају* ниједној од ових група) мање оправдавају насиље од жена које су припаднице неке од рањивих категорија.

За 73% жена, ситуација у којој жена доживи тешке физичке повреде оправдан је разлог да се насиље пријави. За другу најчешће навођену ситуацију када је оправдано пријавити насиље, испитанице су наводиле **насиље које се дешава према деци - 64%**. У узорку имамо и 3% испитаница које кажу да ни у једном случају није оправдано да жена пријави насиље.

Анкетиране испитанице су се у највећем проценту (75%) определиле за одговор да је страх од особе која врши насиље најчешћи разлог због кога насиље не пријављују. **Одговор да су стид и срамота због насиља коме су изложене** главни разлог, навођен је у нешто више од половине случајева (51%), док се половина определила за одговоре да не пријављују насиље јер **немају где да оду или осећају страх од осуде и одбацивања од стране породице и околине (50%).**

За готово трећину жена (31%), разумевање и подршка околине (породице и пријатеља), кључна је ствар која би им помогла да се оснаже да пријаве насиље. На другом месту нашла се **подршка институција (разумевање проблема, професионално заступање, заштита)** за коју се определило 27% испитаница, а да је финансијска подршка нешто што би им помогло да се оснаже да пријаве насилника, навело је 15% жена.

Ако би биле жртве насиља у породици, највећи број жена (38%) прво би се обратио члановима породице за подршку. Полицији би се обратило 28%, док би од пријатеља подршку тражило 9% испитаница. Скоро свака десета учесница у истраживању је рекла да се у случају доживљеног насиља у породици, не би никоме обратила – 8%.

Постојање подршке породице (родитеља, браће и сестара и деце) је нешто би жене генерално највише охрабрило да пријаве насиље – ово је био први избор за једну трећину испитаница (33%). По 17% учесница у нашем истраживању као најзначајнији фактор код пријављивања насиља види сам осећај безбедности, као и то што у окружењу има особу која ће разумети и бити подршка.

Полиција (29%), најближе окружење (24%) и интернет портали и сајтови (18%) су прва места где би грађанке Србије тражиле информације о томе где могу да пријаве насиље. Испитанице које јесу доживеле насиље у породици, и то насиље пријавиле институцијама, у полицији, али и центрима за социјални рад, виде праву адресу где се могу потражити информације о томе где пријавити насиље у породици.

Од укупног узорка који су чиниле 1004 испитанице њих 351 је навело да је доживело неки од облика насиља што је 35% од укупног узорка. Када је у питању вербално и психолошко насиље, 15% испитаница (153 жене су дале овај одговор) каже јесте доживело овакав облик насиља. Социо-економско је доживело 6% испитаница. Када је у питању физичко насиље – 12% учесница у истраживању је рекло да је у периоду од 15 године доживело овај облик насиља. Коначно, 3% анкетираних нам је рекло да је доживело сексуално насиље, а 12% анкетираних је доживело неки од облика насиља али су о томе одбиле да говоре.

Генерално посматрано са погоршањем социо-економског статуса расте и учесталост одговора о преживљеном неком од облика насиља. Значајна разлика је уочена код учесталости свих облика насиља код жена које долазе из угроженеј група, подложних интерсекционалној дискриминацији, и оних које нису припаднице ових група. Тако **испитанице које долазе из рањивих група (особе са инвалидитетом, припаднице националних и етничких мањина, испитанице које за себе кажу да су сиромашне...)** изнад просека дају одговоре о претрпљеном неком од облика насиља.

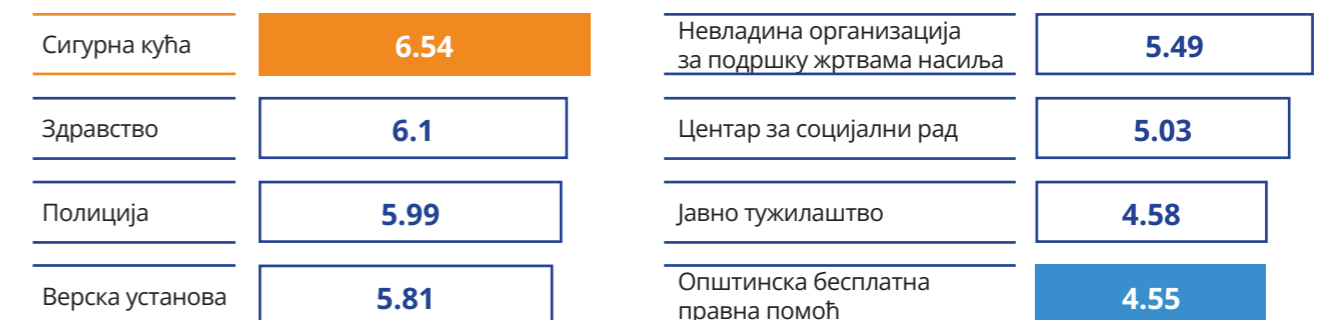
Када је реч о испитаницама које су доживеле један или више облика насиља, **чак 78% њих истакло је да им се оно догађало више од једанпут**: насиље је готово свакодневно доживљавало 17% испитаница, више пута месечно 33%, неколико пута годишње 24% и једном годишње 4%. Свака седма жена доживела је насиље једном до сада (14%). Подаци показују да постоје значајне **разлике у спремности да се насиље пријави у односу на то да ли се догодило једном или више пута** – док је свега 8% жена које су једном доживеле насиље то и пријавило, исто је учинило 35% жена које су биле жртве поновљеног насиља. **У више од половине случајева насиља о којима су испитанице биле спремне да говоре, односно 51%, насилници су (били) мужеви или партнери.** Следе свекрве у 6% случајева, свекри у 5% и очеви у 4% случајева насиља. Након најтежег искуства насиља, **47% испитаница се није обратило ниједној од институција, а 28% се обратило некоме из личног окружења.** Следе полиција (18%), центар за социјални рад (свака десета, односно 10%), здравствена установа и свештено лице (по 4%), адвокати (3%) и јавно тужилаштво, општинска бесплатна правна помоћ и НВО за подршку жртвама насиља са по 2%. Када је реч о институцијама и генералној спремности да се насиље пријави, показује се да не постоје значајна статистичка одступања у односу на демографске карактеристике испитаница, већ да **кључне факторе представљају индивидуалне околности и карактеристике, као што су тренутна породична ситуација, психолошко стање жене, мајчинство и тако даље.** Више од половине испитаница које су се обратиле некој од институција, **задовољне су њиховим реаговањем и добијеном подршком** – 37% је задовољно, а 20% у потпуности задовољно. Нешто мање од трећине има супротну перцепцију: 27% није нимало задовољно а 5% је незадовољно. Свака девета жена није могла да одговори на ово питање. **Страх од последица и још већег насиља (за 38%), стид и срамота (за 35%) и жеља да се сачувају брак и породица (28%) кључни су разлози због којих се жртве насиља нису обратиле ниједној институцији након доживљеног насиља.**

3.2. Графички приказ кључних налаза из истраживања јавног мњења

Лична уверења испитаница и ставови о насиљу о породици, просечни скорови на десетостепеној скали (виши скорови изражавају већи степен слагања са тврдњом)

Просечна оцена поверења у институције у погледу проблема насиља у породици (скала од 1 до 10)

У случају да доживите насиље у породици, коме бисте се прво обратили за подршку?

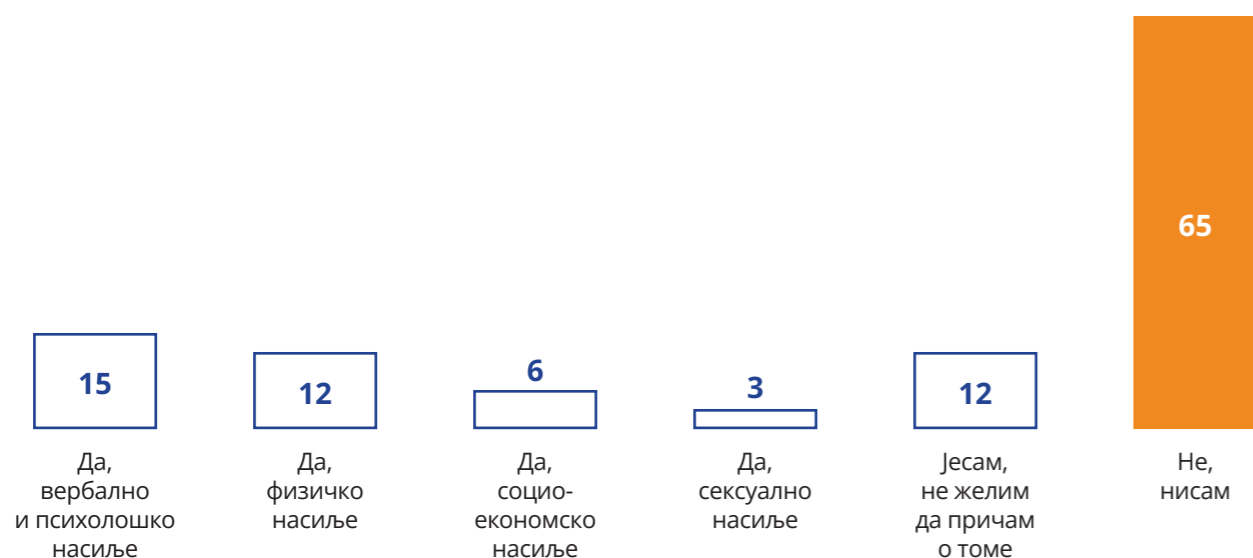

73%

... жена сматра да је оправдано пријавити насиље након тешких физичких повреда.

Мање од половине испитаница, њих 43%, сматра да је оправдано да пријаве насиље уколико их муж, партнер/члан породице присиљавају на сексуалне односе.

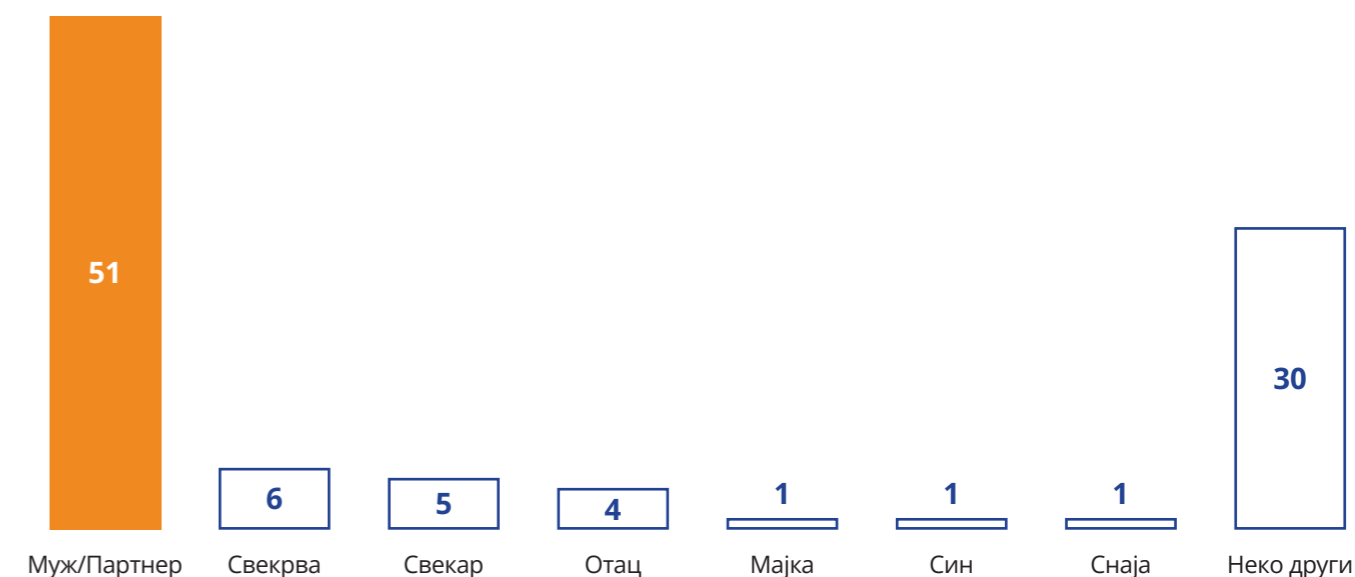
Да ли сте икада, од 15. године живота, доживели неки од наведених облика насиља? (могуће више одговора)

78%

испитаница истакло је да им се насиље догађало више од једном: насиље је готово свакодневно доживљавало 17% испитаница, више пута месечно 33%, неколико пута годишње 24% и једном годишње 4%. Свака седма жена доживела је насиље једном до сада (14%), а 8% није желело да се изјасни по овом питању.

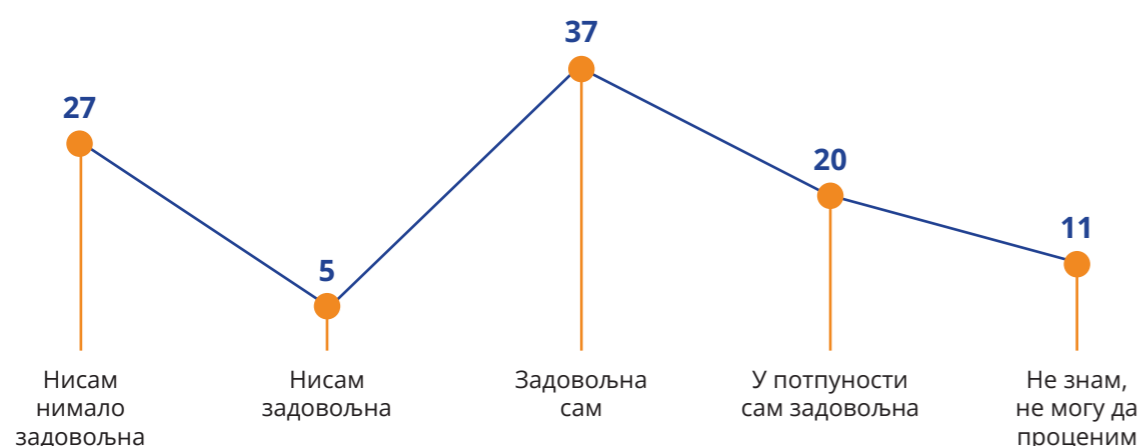
Ко се према Вама тако понашао?

Пријављено институцији 39%

Речено некоме из окружења али није пријављено институцији 61%

У којој мери сте задовољни реаговањем и подршком институција или организација којима сте се обратили?

Страх од последица и још већег насиља (за 38%), стид и срамота (за 35%) и жеља да се сачувају брак и породица (28%) кључни су разлози због којих се жртве насиља нису обратиле ниједној институцији након доживљеног насиља.

3.3. Кључни налази из квалитативног истраживања

На основу **квалитативног дела истраживања**, који је подразумевао продубљене интервјуе са женама које су жртве насиља у породици и фокусгрупне дискусије са представницама организација које се баве женама у Србији и проблемом насиља над женама, могуће је извући следеће заједничке тачке:

- Жене у Србији **нису у довољној мери едуковане у погледу разликовања различитих облика насиља у породици**. Најчешће се препознаје физичко насиље, док емотивно и социо-економско насиље не препознају све жене, посебно оне које припадају рањивим категоријама (Ромкиње, жене које живе у руралним срединама, жене са инвалидитетом, ниже образоване жене). Најмање препознато је сексуално насиље;
- **Психолошко и вербално насиље по правилу увек прати остале облике насиља**. Постоји крута перцепција јавности (стручне, али и жена које су доживеле насиље) да је овај облик насиља **најтеже доказив**, што обесхрабрује жене да пријаве овај облик насиља;

- **Није уочена јака веза између облика насиља и спремности да се насиље пријави**, већ су више други фактори подстицали ову (не)спремност;
- Постоји **трансгенерацијско преношење дисфункционалности** – насилници али и жртве најчешће одрастају у насилном окружењу, што нормализује насиље, а ова нормализација насиља додатно је потпомогнута традиционалистичким и патријархалним културолошким обрасцима;
- Без обзира на карактеристике насиља и жртве (односно без обзира на облик насиља, интензитет, трајање, те без обзира на карактеристике жртве), жртве насиља по правилу пролазе кроз **трауматично искуство са којим се тешко носе и за које систем не обезбеђује подршку у довољној мери**;
- Подршка која је жртвама насиља у породици најпотребнија јесте првенствено **психолошка, а потом и финансијска**;
- **Радам институција** ни жене које су учествовале у истраживању, као ни стручњакиње које се баве овим питањем, **нису задовољне** – представници институција нису у довољној мери сензитивисани, нити су подједнако сви запослени у различитим институцијама које долазе у контакт са жртвама едуковани за рад са жртвама насиља;
- **Не постоје универзални и крути разлози/фактори за које се може тврдити да представљају нужан и довољан услов за (не)пријављивање насиља у породици** – то да ли ће жена пријавити насиље зависи од индивидуалних карактеристика и околности, породичне историје, тренутне породичне и социо-економске ситуације жене, психолошког стања жене у датом тренутку (животне околности, животна доб, самопоуздање, слика себе и свог односа, да ли може да замисли себе ван односа са насилником, емотивна везаност за насилника), али и ширих друштвених околности (попут оних да ли се у јавности о томе прича или не);
- Као главни **разлози за непријављивање** насиља у породици издвојили су се следећи фактори: неповерење у институције, страх, стид, психолошка везаност за насилника, зависност од насилника (економска, емотивна, стамбена), деца и мајчинство;
- Као главни **разлози за пријављивање** насиља у породици издвојили су се следећи фактори: мајчинство и перцепција угрожености безбедности деце и других чланова породице, подршка породице и околине. Понекад као окидач за пријављивање насиља делује и жеља за осветом. Уколико жена има економску независност, образованија је и млађа, те живи у градској средини, расте и вероватноћа да ће пријавити насиље;
- Мајчинство, однос према родитељству и улози жене у породици се јављају као **контрадикторни окидачи за (не)пријављивање насиља** – ови окидачи могу „гурнути“ жену у правцу пријаве (посебно уколико доживљава да је безбедност деце угрожена или уколико не жели да деца гледају насиље), али уједно могу бити

и фактори који доприносе непријављивању насиља (уверења да су деци потребна оба родитеља, да је задатак жене да очува породицу на окупу);

- **Подршка околине (посебно породице)** се показала као изузетно важан и битан фактор који доприноси пријављивању насиља. Уз то, економска оснаженост жена и њихова независност је такође фактор којим се повећава вероватноћа да ће насиље бити пријављено;
- Жене које бележе и **интерсекционалну дискриминацију у друштву**, где родна обележја делују у садејству са неким другим рањивим карактеристикама жена (инвалидитет, мањинска припадност, рурална средина итд....) постављају ове жене и на макро и на микро нивоу у положај из којег је не само тешко или немогуће пријавити насиље, већ и било шта друго променити.

У разговору са **представницама организација** које свој рад посвећују овом друштвеном проблему, дошли смо и до специфичних закључака:

- У погледу борбе против проблема насиља у породици у Србији, постоји **регионална неуједначеност у погледу пракси** – не рачунајући највеће градове у Србији, као пример добре праксе борбе против овог проблема наведен је Моравички округ, док су Јабланички, Златиборски и Рашки округ наведени као региони у Србији у којима постоји изузетно велики простор за напредак рада институција које се баве проблемом насиља у породици;
- Учеснице фокусгрупних дискусија истичу да је **нормативни односно законски оквир Србије који регулише овај друштвени проблем релативно добро постављен**, али да би требало радити на јачању контролних механизма на најнижим нивоима примене закона од стране различитих институција;
- Припаднице посебно угрожених група трпе **интерсекционалну дискриминацију** како на нивоу свакодневног, породичног живота, тако и на институционалном нивоу – институције не само да не препознају посебне проблеме са којима се суочавају жртве насиља у породици а које су припаднице рањиве друштвене категорије, већ и активно дискриминишу ове жене (старије особе, жене са села, особе са инвалидитетом, особе са менталним инвалидитетом или сметњама у интелектуалном развоју, Ромкиње, религијске мањине, особе у институцијама). Реч је о женама које су по правилу **вишеструко зависне од насилника**, мање образоване, не верују институцијама које их дискриминишу (или оне имају уверења да их дискриминишу), на које делују додатно специфични религијски и културолошки обрасци;
- **Жене које живе у руралним срединама чешће не знају да препознају насиље**, а ако га препознају чешће не знају ни коме да га пријаве нити на шта имају право, економски и стамбено су зависне од насилника, нису запослене, немају здравствено осигурање, неке ни приступ телефону или телевизији, а уколико живе у разуђеним селима, чак ни комшије не могу да помогну;

- **Страх од изолованости у заједници, те од одбацивања од стране заједнице**, од посебне је важности за припаднице религијских (пре свега у оквиру исламске заједнице) и националних мањина (пре свега у оквиру ромске заједнице). Додатно, у случају Ромкиња делују и културолошка уверења о "привлачењу проклетства" уколико пријави насилника, а на системском нивоу посебан проблем имају и лица без докумената, које су невидљиве за институције;
- **Особе са инвалидитетом** бележе вишеструку зависност од насилника, зависе економски, физички, здравствено, емотивно, суочавају се са предрасудама у институцијама, које нису ни прилагођене нити приступачне њима, а изолованост и затвореност ових група додатно умањује шансу да ће насиље бити препознато и пријављено;
- У погледу **рада институција и организација**, најбоље је оцењен рад невладиних организација за подршку жртвама насиља у породици (оцена 4,53), следи полиција (2,94), медији (2,35), здравствене установе (2,05), јавно тужилаштво и центри за социјални рад (по 1,94), Сигурне куће (1,77). Најлошије су оцењене општинска бесплатна правна помоћ (1,4) односно верске установе (1,12).

4. Јавномњенско, квантитативно истраживање

4.1. Опис узорка

На основу методологије која је успостављена приликом спровођења овог истраживања обухваћене су следеће категорије испитаница:

Графикон 4.1.1. Живим у..., у %

Више од две трећине учесница у истраживању долази из руралних средина (39%), док 61% наводи да живи у урбаним, градским срединама.

Када је у питању ниво образовања које испитанице поседују ситуација је следећа:

- Без школе – 6%
- Основна школа – 20%
- Средња школа – 54%
- Висока школа или факултет – 19%
- Мастер/Магистратура/Докторат – 1%

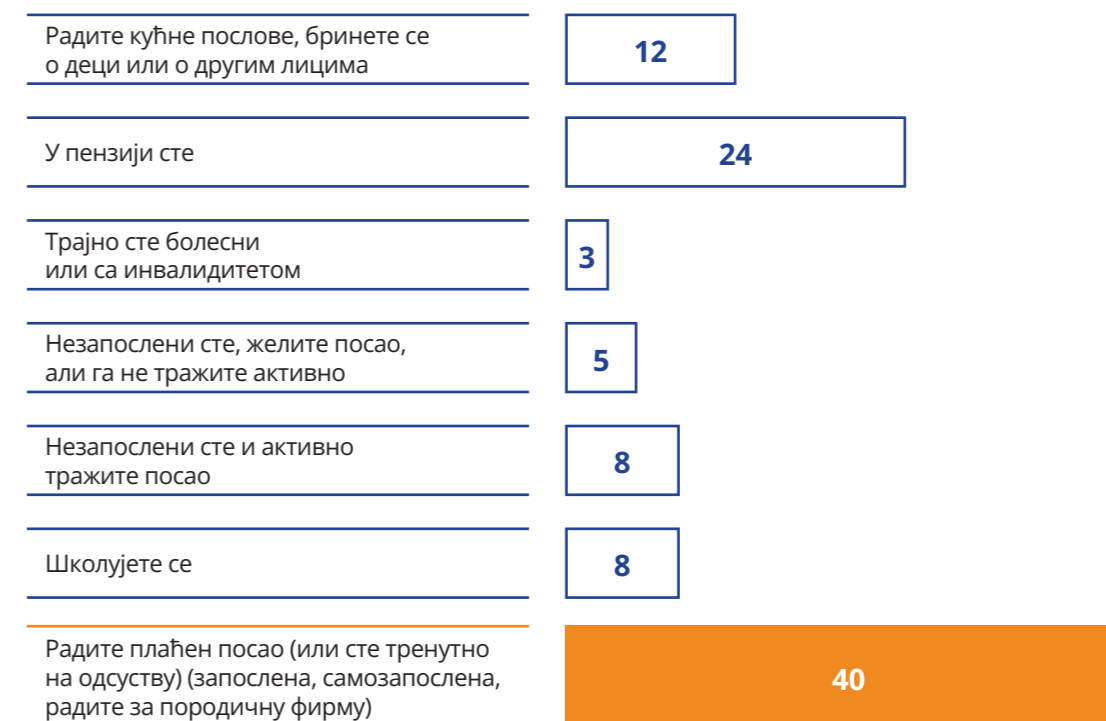
Мање од 30 година има 18% испитаница, док је оних које имају између 31 и 40 година 17%. Између 41 и 50 година такође има 15% анкетираних, док је проценат испитаница које имају између 51 и 65 година 28%. Коначно, свака пета учесница у нашем истраживању има више од 65 година (20%).

Просечна старост учесница у истраживању је 48,8 година, где најмлађа учесница има 18 година, а најстарија 92 године.

Највећи проценат учесница у истраживању долази из Западне Србије са Шумадијом – 28%, 27% их је из Војводине, 24% из Београда, док је 21% испитаница из Јужне и Источне Србије. Оваква расподела у потпуности осликава пет статистичких региона Србије (без Косова и Метохије) који су на НСТЈ 2 нивоу по Номенклатури статистичких територијалних јединица (НСТЈ) Европске уније.

На питање о тренутном радном статусу, **две петине испитаница (40%) наводи да тренутно ради плаћен посао**, док је свака четврта учесница у истраживању у пензији (24%). По 8% анкетираних каже да или се школује, или да је у овом тренутку незапослено, али да активно траже посао, а 12% учесница у истраживању каже да ради кућне послове, брине се о деци или о другим лицима. Свака двадесета анкетирана каже да је незапослена, да жели посао, али га у овом моменту не тражи активно, док је 3% испитаница навело да је трајно болесно или са инвалидитетом.

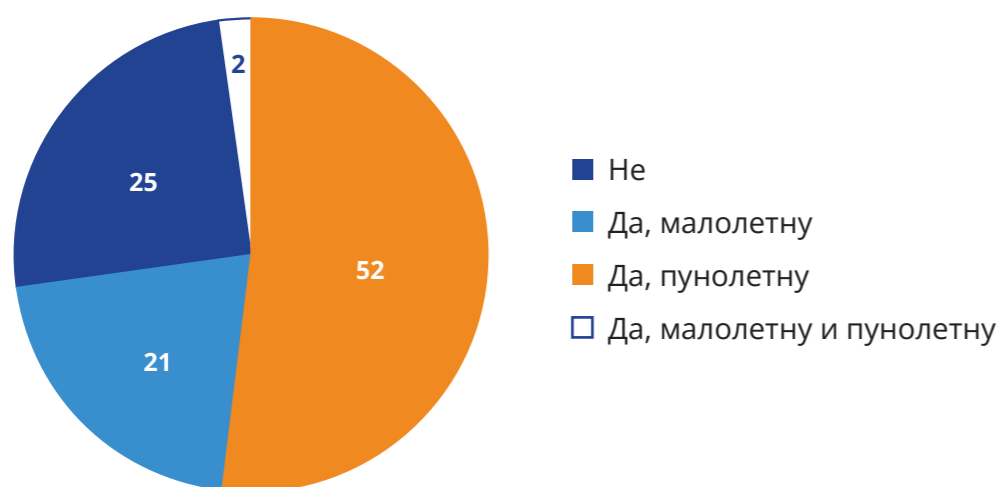
Графикон 4.1.2. Ваш тренутни радни статус...?, у %

Половина испитаница наводи да су удате – 51%, 6% је у партнерским везама, док је 3% рекло да су у ванбрачној заједници. Свака десета учесница у истраживању је разведена (10%), док је по 15% навело да или нема партнера или да су удовице.

Више од половине учесница у истраживању каже да има пунолетну децу – 52%, 21% има малолетну децу, а 2% и пунолетну и малолетну децу. Са друге стране, свака четврта испитаница каже да нема децу – 25%.

Графикон 4.1.3. Имате ли деце...?, у %

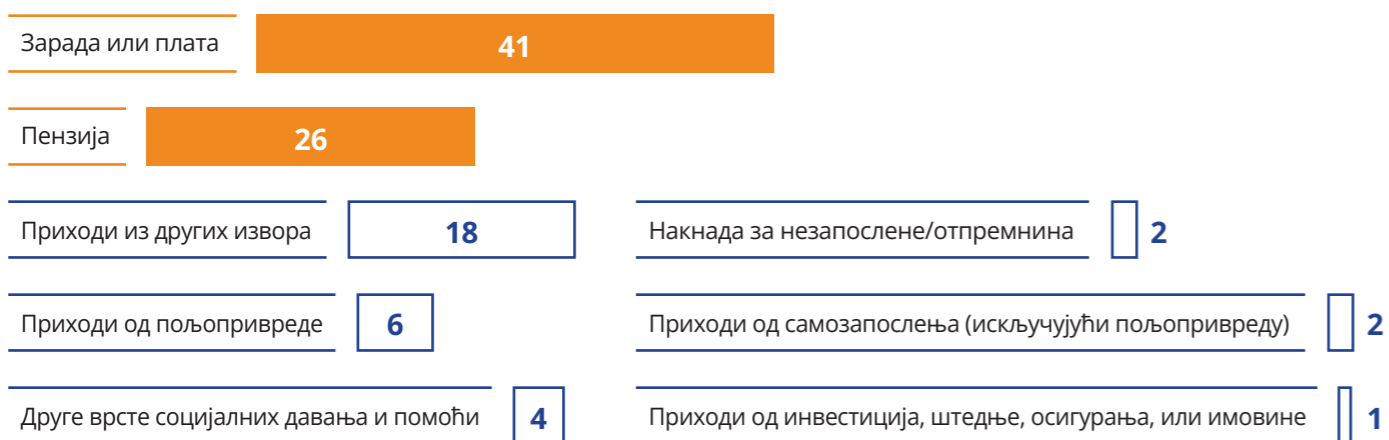

Просечно испитанице које имају децу имају **2,01 дете**, и то њих 26% има једно дете, 52% двоје деце, 18% троје деце, 3% четворо деце и 1% петоро деце или више.

Највише испитаница, њих 28%, каже да у домаћинству живи са мужем/партнером и децом, а затим имамо 20% анкетираних које живе са мужем или партнером и 18% грађанки које живе саме. Свака десета испитаница каже да живи сама са децом (10%), а 14% живи са родитељима. На крају, по 5% испитаница каже да живе са мужем/партнером, децом и родитељима (једног или другог партнера) или у проширеним породицама.

Главни извор прихода за 41% испитаница је зарада или плата, док одмах затим имамо и четвртину испитаница које живе од пензије (26%). Више детаља о главним изворима личних прихода учесница у истраживању на графикону 4.1.4.

Графикон 4.1.4. Који је Ваш главни извор личних прихода...?, у %

Испитанице смо питали да процене која је категорија најближа њиховом сопственом виђењу садашњих прихода домаћинства у којима живе.

Која од следећих категорија је најближа Вашем виђењу садашњих прихода Вашег домаћинства...?, у %

Највећи проценат учесница у истраживању сматра да се сналази са приходима које има у овом тренутку – 47%, док је оних које сматрају да добро живе 25%. Свака пета учесница у истраживању каже да тешко издржава са приходима које домаћинство има (21%), а оних које кажу да веома тешко издржавају је 7%.

Национално посматрано 79% учесница у истраживању је рекло да су припаднице српске националне заједнице, 4% каже да су Ромкиње, а по 3% Мађарице или Бошњакиње. Из влашке и румунске националне заједнице долази по 2% анкетираних жена, а по 1% су Албанке, Црногорке, Словакиње или Хрватице. Имамо и 1% испитаница које су рекле да долазе из неких других националних заједница (бугарске, руске, југословенске, муслиманске...). На крају, 2% испитаница није желело национално да се изјасни.

На крају, испитанице смо питали да ли се осећају као припаднице неке од следећих група: сиромашни људи, етничке/националне мањине, особе са инвалидитетом, избегла и расељена лица, верске мањине, сексуалне мањине... **Највећи проценат анкетираних, њих 72% је навело да не припада ни једној од ових група** док још 6% није могло да процени своју припадност некој од понуђених група. **Свака десета испитаница наводи да себе сматра сиромашном особом (11%). Оно што треба истаћи је да иако је 19% испитаница рекло да припада некој другој националној заједници осим српске, свега 6% навело да себе сматра етничком или националном мањином у Србији.** Имамо и 5% учесница у истраживању које за себе кажу да су особе са инвалидитетом, 4% су избегла и расељена лица, док 2% каже да припада верским мањинама.

Графикон 4.1.6. Да ли себе сматрате припадником неке од следећих група...?, у %

4.2. Перцепција насиља у породици и заштите жена од насиља у породици у Србији

Без обзира да ли су доживеле насиље у породици или не, све учеснице у квантитативном анкетном истраживању одговарале су најпре на сетове питања којима су маркирани **општи ставови жена према теми насиља у породици, а посебно према ставовима о пријављивању насиља, те улози институција које су надлежне у оваквим ситуацијама**. Лична уверења испитаница и ставови о насиљу о породици мерени су преко појединачних исказа који су представљали индикаторе за ставове о: 1) сексуалном насиљу ("Силована жена или девојка је често мање или више сама крива што се нашла у таквој ситуацији"); 2) заштити и одбрани породичне части ("Жене или девојке не би требало да пријаве насиље у породици, јер тако штите достојанство породице"; "Проблем насиља треба прво покушати решити унутар породице, а тек ако је то немогуће, треба пријавити надлежнима"; "Жене треба да пријаве насиље само ако имају озбиљне физичке повреде"); 3) праву партнера да примени насиље ("Постоје ситуације када мушкарац има право да удари своју жену и када је то оправдано"; "Муж има право на сексуални однос са својом женом сваки пут када то пожели").

Графикон 4.2.1 показује лична уверења испитаница и ставове о насиљу о породици. Приказани су просечни скорови на десетостепеној скали Ликертовог типа, а виши скорови изражавају већи степен слагања са тврдњом. Посматрано појединачно, жене у Србији доминантно исказују велики степен одбацивања тврдњи које афирмишу сексуално насиље и право партнера да примени насиље. Када је реч о тврдњама које оправдавају насиље када је упитању заштите породичне части и достојанства, две од три тврдње су у просеку оцењене веома ниско (што значи да жене одбацују ове традиционалне вредности), али ипак просечна оцена за један исказ се приближава средишњим вредностима скале. Реч је о исказу "Проблем насиља треба прво покушати решити унутар породице, а тек ако је то немогуће, треба пријавити надлежнима", који на десетостепеној скали бележи просечан скор од 4,25, што говори о томе да иако се поједине традиционалистичке вредности у погледу породице одбацују, тема насиља у породици и даље остаје резервисана пре свега за приватну сферу.

надлежнима", који на десетостепеној скали бележи просечан скор од 4,25, што говори о томе да иако се поједине традиционалистичке вредности у погледу породице одбацују, тема насиља у породици и даље остаје резервисана пре свега за приватну сферу.

Графикон 4.2.1. Лична уверења испитаница и ставови о насиљу о породици, просечни скорови на десетостепеној скали (виши скорови изражавају већи степен слагања са тврдњом)

Изнето додатно потврђује и податак да је потпуно неслагање са наведеним исказима доминантно код већине испитаница (и креће се у распону 60-75%), док у погледу става да је насиље у породици пре свега приватна, а не јавна ствар бележимо тек 35,5% испитаница које се у потпуности нису сложиле са овим ставом.

Скала личних уверења о насиљу у породици конструисана је на основу шест показаних исказа¹. Претходно речено још се сликовитије показује на конструисаној скали. Са порастом вредности на скали расте и степен слагања испитаница са тврдњама, односно са одобравањем насиља. Другим речима, свака трећа жена у Србији изричито не одобрава насиље у породици. Додатно, још 49,4% жена показује низак ниво одобравања насиља. Са друге стране, 15,5% њих показује средњи, а 2,3% висок ниво одобравања насиља. Иако збирно 82,2% жена мање или више не одобрава насиље у породици, податак да је само трећина њих експлицитно изразила апсолутно неслагање са исказима, показује да простор за напредак још увек постоји.

¹ Поузданост скале је задовољавајућа, коефицијент унутрашње конзистентности потврдио је хомогеност скале (Кронбахов алфа 0,808). Максимална вредност на скали је 60, а минимална 0 (вредност 0 је апсолутно неодобравање насиља, од 1 до 20 низак ниво одобравања, од 21 до 40 средњи ниво одобравања насиља, од 41 до 60 висок ниво одобравања насиља у породици).

Графикон 4.2.2. Скала личних уверења о насиљу у породици, у %

Постоји статистички значајна разлика између жена које су доживеле и оне које нису имале искуство неког облика насиља и њиховог позиционирања на скали личних уверења о насиљу у породици². Просечан скор који на овој скали дају испитанице које су доживеле насиље је 12,2, док оне које нису доживеле насиље у просеку се позиционирају на скору од 9,2. Другим речима, **жене које су имале искуство насиља показују нешто виши ниво одобравања насиља**. Овакав налаз може се објаснити тиме да су ове жене највероватније склоне правдању, рационализацији, те и делимичном оправдавању насиља. Ипак, иако је разлика статистички значајна, треба приметити да је стварна разлика веома мала.³

Такође, жене које живе на селу, као и оне које имају децу су у просеку склоније да дају више вредности на скали, односно да одобравају насиље.⁴ Поред ових социодемографских карактеристика значајним се показала и старост, образовање, радни статус, процена тренутних прихода домаћинства. Другим речима, са порастом образовања, опада степен слагања са тврдњама које оправдавају насиље, док са порастом броја година расте степен слагања са тврдњама које оправдавају насиље.⁵ Испитанице које се школују и даље, као и оне које раде плаћен посао, те оне које кажу да добро живе од тренутних прихода, пре ће заузети ниже скорове на скали, односно пре ће бити склоне апсолутном неодобравању насиља.

Са друге стране, нема разлике у позиционирању на скали међу женама које су пријавиле насиље институцијама и оних које су доживеле насиље а нису га пријавиле.

Међутим, **значајна разлика постоји између просечних одговора жена које су припаднице неке од рањивих група, подложних интерсекционалној дискриминацији, и оних које нису припаднице ових група**. Наиме, жене које немају обележја рањивих друштвених

² Т-тестом независних узорака упоређени су резултати позиционирања на скали између жена са и без искуством насиља. Левенов тест је потврдио хомогеност варијансе, и установљена је значајна разлика резултата код жена са искуством насиља (M=12,20, SD=11,38) и без искуства насиља (M=9,22, SD=11,46), t(908)=3,376, p=0,000.

³ Разлика између средњих вредности обележја по групама (просечна разлика 2,97, 95% CI: 1,410 до 4,533) била је врло мала (ета квадрат=0,01), што значи да иако је разлика статистички значајна, стварна разлика је веома мала.

⁴ Установљена је значајна разлика резултата код жена са села (M=12,57, SD=11,73) и из града (M=8,71, SD=11,11), t(908)=5,028, p=0,000; као и код жена које немају децу (M=6,21, SD=8,80) и жена које имају децу (M=11,57, SD=11,98), t(908)=-7,165, p=0,000.

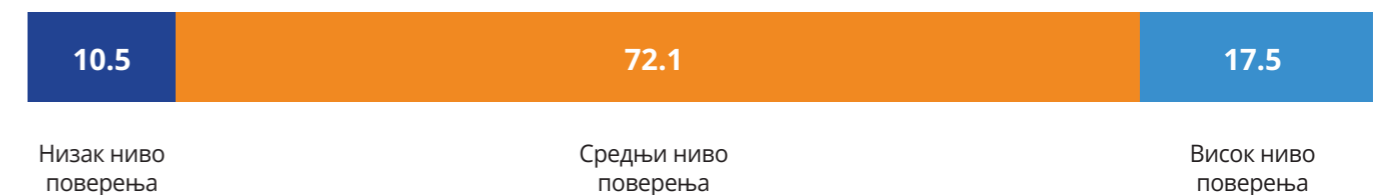
⁵ Образовање Spearman's rho -.356, p=.000; старост Pearson.277, p=.000.

групација (које за себе кажу да *не припадају* ниједној од ових група) мање оправдавају насиље од жена које су припаднице неке од рањивих категорија. Тако је просечан одговор на скали оних које нису припаднице рањивих група 8,77, док је просечан скор на скали жена које припадају некој од угрожених група 14,33.⁶ Најмања разлика у просечним одговорима је између припадница интерно расељених лица и жена које не припадају рањивим групама, док је највећа разлика у просечним одговорима између жена које су припаднице верских мањина и оних које то нису (припаднице верских мањина су у просеку више оправдавале насиље). На крају, значајна је разлика и међу одговорима жена са инвалидитетом и оних које немају инвалидитет. Наиме, жене са инвалидитетом у просеку више оправдавају насиље.⁷

4.3. Поверење у институције

Скала поверења у институције састављена од 8 варијабли које мере поверење у појединачне институције (полиција, здравство, центар за социјални рад (ЦСР), јавно тужилаштво, сигурна кућа, општинска бесплатна правна помоћ, невладина организација (НВО) за подршку жртвама насиља, црква).⁸

Графикон 4.3.1. Скала поверења у институције у погледу проблема насиља у породици

Доминантна већина испитаница показује средњи ниво поверења у институције када је у питању насиље у породици (72,1%). Висок ниво поверења изразило је 17,5% жена, а низак ниво поверења свака десета испитаница (10,5%).

⁶ Установљена је значајна разлика резултата код жена које немају обележја рањивих група (M=8,77, SD=10,49) и оних који имају нека од тих обележја (M=14,33, SD=13,11), t(908)=5,959, p=0,000.

⁷ Жене са инвалидитетом (M=16,29, SD=16,06) жене без инвалидитета (M=9,94, SD=11,15), t(908)=-2,625, p=0,012.

⁸ Поузданост скале је задовољавајућа, коефицијент унутрашње конзистентности потврдио је хомогеност скале (Кронбахов алфа 0,897). Максимална вредност на скали је 80, а минимална 0 (вредности од 0 до 24 низак ниво поверења, од 25 до 55 средњи ниво, од 56 до 80 висок ниво поверења у институције).

Нема разлике у просечном одговору када су у питању испитанице које припадају рањивим друштвеним групама и оних које нису у оваквом положају. Такође, статистички значајна разлика у поверење у институције не постоји ни кад је у питању место становања, као то ни дали испитаница има децу или не. Заправо, од свих социодемографских карактеристика у погледу поверења у институције **статистички значајна веза јавља се једино у погледу нивоа образовања**. Наиме, са порастом нивоа образовања опада поверење у институције.⁹ Ипак, оне које су пријавиле насиље пријављују и веће поверење у институције у просеку. Тако је просечан скор на скали поверења у институције међу женама које су пријавиле насиље 44,32, док је просечан скор међу онима које су доживеле насиље али нису пријавиле 36,06.¹⁰

Појединачно посматрано испитанице дају највећу оцену када је у питању поверење у сигурне куће (просечна оцена на скали од 0 до 10 износи 6.54). Затим следи поверење у здравствене установе где просечна оцена износи 6,1, док је у случају полиције просечна оцена коју испитанице дају 5,99. Поверење које испитанице имају у верске установе је добило оцену 5,81, док невладине организације које у фокусу свога рада имају подршку жртвама насиља добијају оцену 5,49. На скали од 1 до 10 испитанице раду центара за социјални рад дају 5,03, док су јавна тужилаштва оцењена са 4,58, а општинска бесплатна правна помоћ са 4,55. **Имајући у виду малу видљивост одређених институција у погледу проблема насиља у породици** (а која је потврђена од стране учесница у фокус групама и дубинским интервјуима), **претпоставка је да су испитанице код давања оцене имале у виду опште поверење према овим институцијама, а не конкретно поверење у овој области.**

Графикон 4.3.2. Просечна оцена поверења у институције у погледу проблема насиља у породици

9 Spearman's rho -.125, p=.001.

10 Т-тестом независних узорака упоређени су резултати позиционирања на скали између жена које су пријавиле насиље и оних које нису пријавиле. Левенов тест је потврдио хомогеност варијансе, и установљена је значајна разлика резултата код жена су пријавиле насиље (M=44,32, SD=19,6) и оних које нису пријавиле (M=36,06, SD=17,74), t(168)=2,768, p=0,006.

На Табели 4.4.1. налази се преглед најчешће даваног одговора – оцене код перцепције поверења у институције у погледу проблема насиља у породици. Занимљиво је напоменути да упркос чињеници да је у случају здравства просечна оцена друга највиша, најчешћа оцена коју су испитанице давале у ствари 5. Са друге стране, код полиције, сигурних кућа и верских установа најчешће давана оцена је 10, док је код општинске бесплатне правне помоћи, јавног тужилаштва, али и невладиних организација за подршку жртвама насиља најчешће забележен одговор „не знам, без одговора“ што може да говори о мањој препознатљивости ових институција као релевантних у погледу проблема насиља у породици.

Табела 4.4.1. Најчешћи одговор испитаница када је у питању поверење у институције у погледу проблема насиља у породици

Институција	Модус (најчешћи одговор)
Општинска бесплатна правна помоћ	Не знам, без одговора
Јавно тужилаштво	Не знам, без одговора
Центар за социјални рад	5
Невладина организација за подршку жртвама насиља	Не знам, без одговора
Верска установа	10
Полиција	10
Здравство	5
Сигурна кућа	10

Највећи проценат испитаница каже да у случају **полиције** донекле има поверење у ову институцију (оцене 6,7,8 и 9) – 38%, док је оних испитаница, које дају оцену 10 и наводе да имају потпуно поверење 16%. Супротно становиште, тј. став о немању нимало поверења у полицију има 8% анкетираних грађанки, а 18% у одређеној мери нема поверења (оцене 1,2,3 и 4). Натпросечно највишу оцену када је у питању поверење у полицију дају испитанице из урбаних средина, испитанице које су завршиле основну школу (где имамо 28% испитаница које су за своје поверење у полицију дале оцену 10), испитанице које су у пензији или раде кућне послове, испитанице које имају више од двоје деце, испитанице које су у пензији, испитанице које имају више од 65 година, Ромкиње и Црногорке. Са друге стране, најнижа оцена је натпросечно давана од стране испитаница које као свој главни извор прихода наводе приходе од само-запослења,

али и испитанице које за себе кажу да су особе са инвалидитетом. Оно што је занимљиво истаћи јесте да испитанице које су доживеле насиље и исто пријавиле институцијама, изнад просека дају најнижу оцену када поверењу у полицију у погледу проблема насиља у породици.

Слично као и код полиције, и код **здравства** највећи проценат испитаница наводи да донекле има поверења у здравствене установе – 41%, док је оних који имају пуно поверење 14%. Супротно, 6% испитаница уопште нема поверења, а 17% донекле нема поверења. Оних које су дале оцену 5 (нити има нити нема поверења) је 18%. Највиша оцена у погледу здравства је изнад просека давана од стране испитаница које су без формалног образовања или имају завршену основну школу, испитанице које живе у проширеним породицама, грађанки Србије које имају више од 65 година, али и оних учесница у истраживању које наводе да нису доживеле насиље.

Чак 16% учесница у истраживању каже да у **центре за социјални рад** уопште нема поверења у погледу проблема насиља у породици, док додатних 20% каже да углавном нема поверења. Поверење у рад ове институције исказује укупно 40% анкетираних (32% углавном имам поверења и 8% у потпуности има поверења), а 17% је дало оцену 5 (нити имам нити немам поверења). Натпросечно неповерење у рад центара за социјални рад у погледу питања насиља у породици пријављују испитанице из урбаних средина, испитанице које су завршиле високу школу или факултет, учеснице у истраживању које живе у ванбрачним заједницама, али и испитанице из албанске националне заједнице и испитанице из Београда. Испитанице које за себе кажу да су сиромашне изнад просека дају највишу оцену за поверење у рад центара за социјални рад.

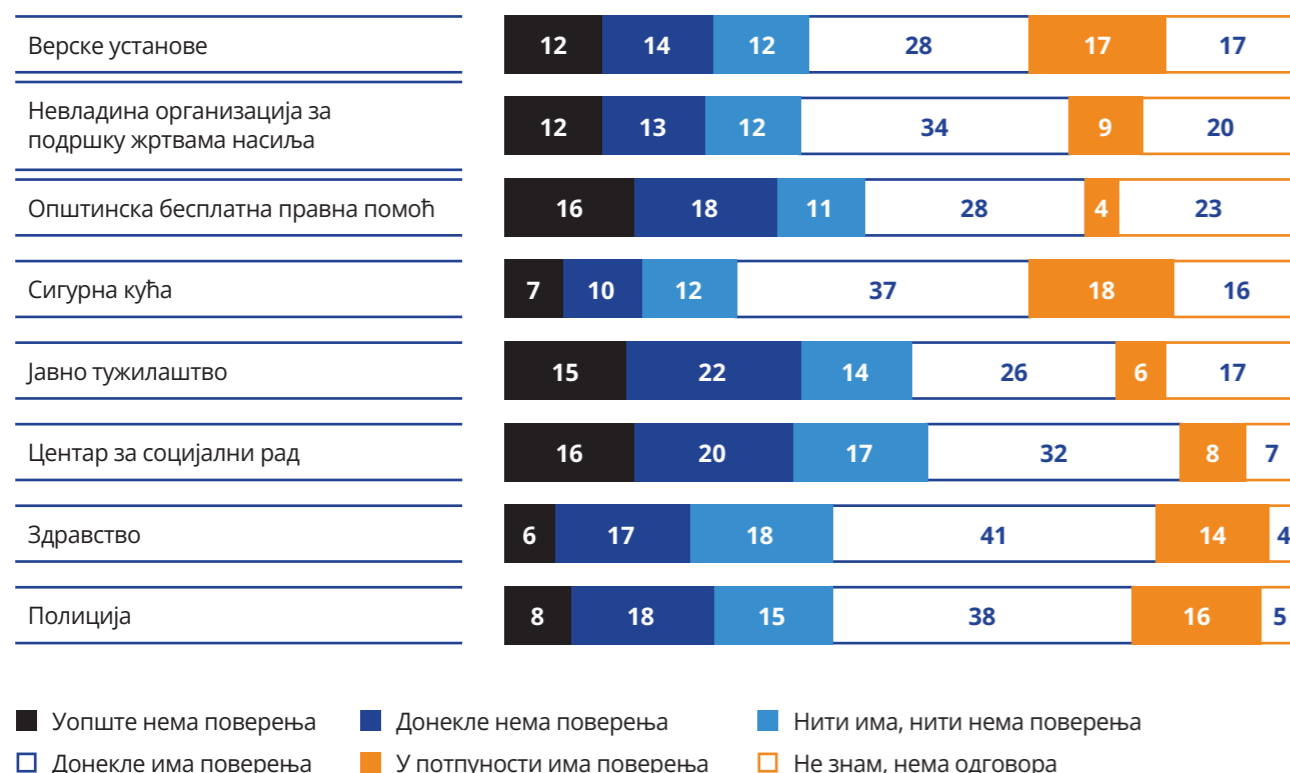
Укупно 37% анкетираних каже да у потпуности или углавном нема поверења у рад **јавних тужилаштва** везано за тему насиља у породици (збир одговора), а оних које са друге стране показују потпуно или делимично поверење је 32% (збир одговора). Оних које имају неутрални став је 14%. Треба напоменути да је јавно тужилаштво прва институција код које је проценат испитаница које су оговарале са не знам виши и износи 17%. Сличан профил као и код претходних институција примећујемо и у случају натпросечног неповерења у јавна тужилаштва. То су изнад просека испитанице из урбаних средина, високообразоване испитанице, учеснице у истраживању које долазе из албанске заједнице, али и испитанице које долазе из Београда.

У случају **сигурних кућа**, потпуно неповерење показује 7% испитаница, а још 10% каже да углавном нема поверења. Потпуно поверење наводи 18% анкетираних, док још 37% има донекле поверења. Неутрално становиште наводи 12% испитаница, а 16% је рекло да нема став и не зна. Испитанице које немају формално образовање изнад просека наводе да уопште немају поверења у сигурне куће, као и испитанице које имају децу, Београђанке и Албанке, док са друге стране пензионерке натпросечно дају највишу оцену и испитанице које имају више од 65 година. Поверење је натпросечно веће и код оних испитаница које наводе да добро живе од садашњих прихода. **Испитанице које су доживеле насиље и исто пријавиле изнад просека дају најнижу оцену за поверење у сигурне куће.**

У **цркву и верске установе** потпуно поверење има 17% испитаница, док је оних које донекле верују још 28%. Супротан став има 26% испитаница (12% уопште нема поверења, а 15% углавном нема поверења), а 12% има неутралну перцепцију поверења у верске установе. Скоро свака пета испитаница (17%) није могла да процени поверење. Поверење у верске установе је натпросечно високо код испитаница које су завршиле основну школу, испитаница које су у пензији, најстаријих испитаница, али и испитаница које за себе наводе да припадају некој од етничких или националних мањина. Такође, оне учеснице које су доживеле насиље и исто пријавиле изнад просека дају највишу оцену за поверење у верске установе.

Код наредне две испитиване институције, општинска правна помоћ и невладине организације, имамо више од петине учесница које нису могле да процене перцепцију свога поверења у ове институције/организације. Тако код **општинске бесплатне правне помоћи** тек 4% испитаница има потпуно поверење, а 28% анкетираних донекле верује. Неповерење укупно исказује 34% испитаница (збир одговора углавном немам поверења и уопште немам поверења), а неутралан став исказује свака десета испитаница (11%). Неповерење у верске установе је натпросечно високо код испитаница из урбаних средина, испитаница које су незапослене али активно траже посао, код испитаница које немају партнера, али и испитаница које тешко издржавају са садашњим приходима и оних испитаница које су пријавиле насиље институцијама. У случају невладиних организација које у свом фокусу имају подршку женама које су биле жртве насиља потпуно поверење има 9% анкетираних, 34% донекле има поверења, а неутралну перцепцију (нити има, нити нема поверења) наводи 12% испитаница. Свака четврта испитаница наводи да углавном или донекле нема поверења. Имамо и 20% анкетираних које нису могле да процене да ли имају или немају поверења у невладине организације које у своме фокусу имају ову тему. Поверење изнад просека наводе испитанице из Београда, али и оне испитанице које су доживеле насиље и то пријавиле институцијама.

Графикон 4.3.3. Поверење у институције у погледу проблема насиља у породици, у %

4.4. Оправданост и разлози пријављивања и непријављивања насиља у породици

Испитанице које су учествовале у овом истраживању, изјашњавале су се у којим ситуацијама, је према њиховом мишљењу, оправдано да жена пријави насиље. **Анкетиране испитанице су у највећем проценту (73%) наводиле да је ситуација у којој жена доживи тешке физичке повреде оправдан разлог да се насиље и пријави.** За другу најчешће навођену ситуацију када је оправдано пријавити насиље, испитанице су наводиле **насиље које се дешава према деци - 64%**. Да је ситуација када муж, партнер или члан породице прети да ће повредити њих или чланове њихове породице, оправдан разлог да жена пријави насиље, рекло је 62% анкетираних испитаница. Након првог шамара или другог физичког насртаја 53% жена пријавило би насилника, док би након вређања и понижавања то урадило 45% њих. Уколико би им муж, партнер или члан породице бранио кретање, 44% испитаница навело је као оправдан разлог да жена пријави насиље. Готово исти проценат, 43% испитаница, рекао је да је оправдан разлог за пријављивање ситуација у којој их муж, партнер или члан породице присиљава на сексуалне односе против њихове воље. Иако је код већине понуђених одговора био висок удео испитаница које су сматрале да су поменуте ситуације оправдан разлог да пријаве насилника, ипак, **3% навело је да ни у једном случају није оправдано да жена пријави насиље.**

Графикон 4.4.1. Шта мислите у којим ситуацијама је оправдано да жена пријави насиље? (могући вишеструки одговори)¹, у %

¹ Како је постојала могућност вишеструких одговора, збир у графикону испод не даје у збиру износ од 100%.

Међу оним испитаницама које су наводиле да су **теже физичке повреде** оправдан разлог да пријаве насилника, издвајају се изнад просека оне које имају завршену средњу школу, високу школу/факултет или мастер/докторат, које добро живе од садашњих прихода, из Београда су и имају између 31 и 40 година те 65 година или више. Значајно је да су се међу испитаницама које су наводиле теже физичке повреде као оправдан разлог да жена пријави насиље издвојиле испитанице које нису пријављивале насиље надлежним институцијама.

У категорији испитаница које су навеле да је **први шамар или други физички насртај** довољан разлог да се насиље пријави, натпросечно су се издвојиле жене које живе у граду, Београду, а налазе се у старосној категорији од 18 па све до 50 година. Такође, изнад просека се издвајају оне које су навеле да добро живе од садашњих прихода, које имају једно дете или немају децу, а има их и међу онима у партнерској вези, ванбрачној заједници, које су разведене или без партнера. Овој групи испитаница главни извор прихода је зарада/плата или приход од инвестиција/штедње/осигурања, а такве имају завршену средњу, високу школу/факултет или мастер/докторат. Испитанице које су наводиле да су пријављивале насиље издвојиле су се натпросечно у групи жена које су наводиле да су први шамар или други физички насртај ситуација у којој је оправдано да жена пријави насиље.

Да је ситуација **када јој муж или партнер/члан породице забрањује или их омета да раде, друже се, слободно се крећу**, оправдан разлог да жена пријави насиље, натпросечно наводе испитанице које имају од 18 до 50 година старости, живе у Београду и наводе да добро живе од садашњих прихода. Њима је главни извор прихода зарада/плата или накнада за незапослене, а у домаћинству живе са родитељима, мужем/партнером са децом или саме. У категорији испитаница које су дале овакав одговор изнад просека се издвајају и жене које имају једно дете, раде плаћен посао, школују се или су трајно болесне особе/са инвалидитетом. Оне имају завршену средњу школу, високо/факултетско образовање или мастер/докторат. Жене које су пријављивале насиље натпросечно су одговарале да је ова ситуација оправдана да пријаве насилника.

Да је ситуација **када муж или партнер/члан породице прети да ће повредити њих или чланове њихове породице** оправдан разлог да жена пријави насиље, навело је 62% учесница у истраживању, а међу испитаницама које су се определиле за овај одговор натпросечно су се издвојиле оне које живе у Београду, имају једно дете и завршену средњу, високу школу/факултет или мастер/докторат.

Готово иста демографска категорија испитаница рекла је да је **вређање и понижавање** оправдан разлог да се пријави насиље. Овакав одговор натпросечно су давале жене које живе у Београду, имају једно дете и завршену високу школу/факултет или мастер/докторат. Налазе се у старосној категорији од 18 па до 50 година старости, раде плаћен посао или се школују, немају партнера или живе у ванбрачној заједници или партнерској вези. Испитанице које су пријављивале насиље натпросечно су одговарале да су вређање и понижавање ситуације када је оправдано пријавити насилника.

То што се насиље дешава према деци је оправдан разлог да насилник буде пријављен, по мишљењу 64% испитаница. Међу онима које су се изнад просека опредељивале за овај

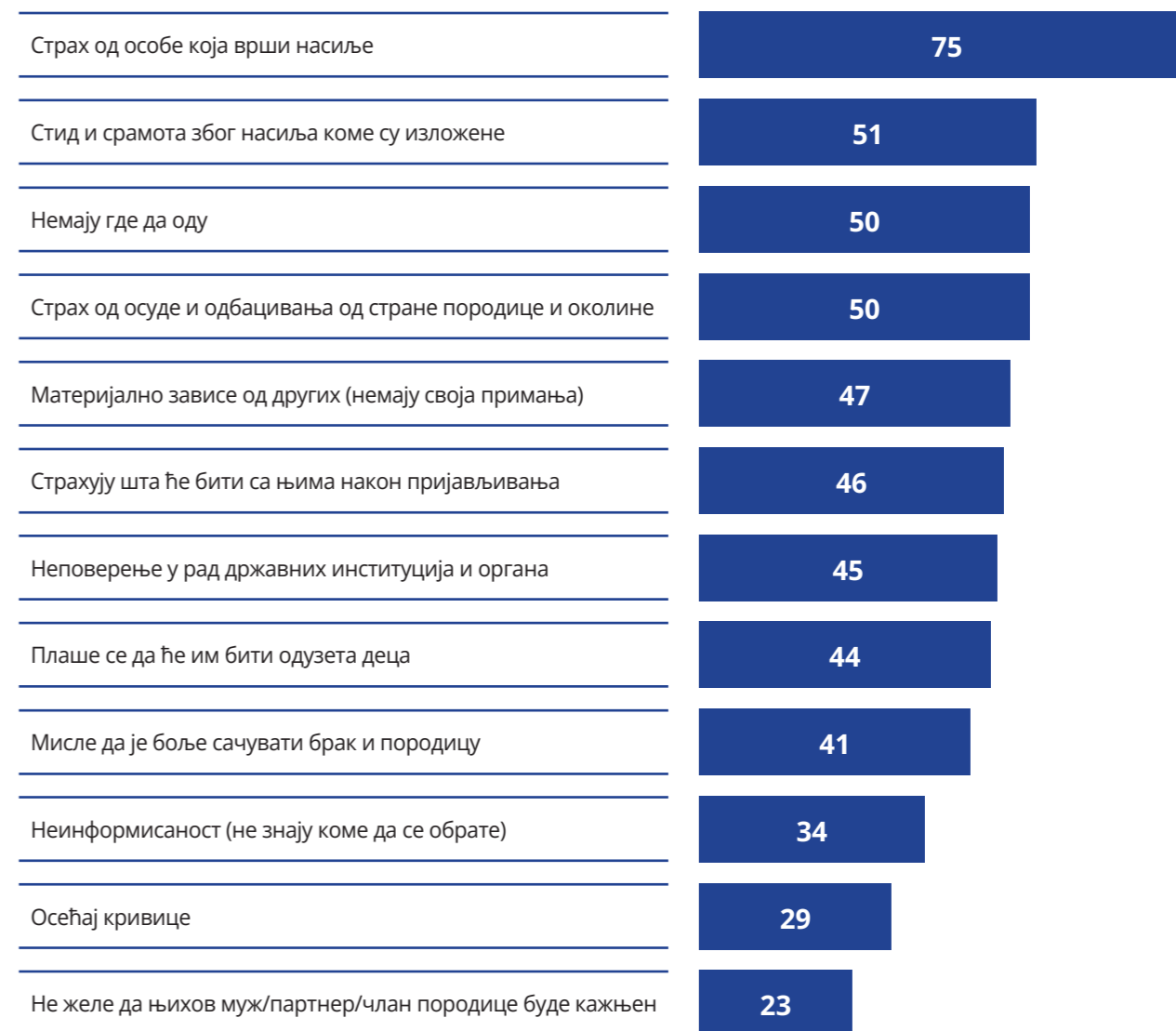
одговор издвојиле су се испитанице које живе у Београду, имају завршену високу школу/ факултет или мастер/докторат, раде плаћен посао, примају пензију или се школују, а старости су од 31 до 40 година, од 41 до 50 година или имају преко 65 година.

Испитанице које живе у граду, Београду са високим/факултетским образовањем или мастером/ докторатом, имају једно дете, наводе да живе добро од садашњих прихода, а главни извор прихода им је плата или приход од инвестиција/штедње/осигурања, издвајају се изнад просека у категорији оних које су рекле да **када је муж/партнер или члан породице присиљава против њене воље на сексуалне односе**, то је оправдан разлог да насиље буде пријављено.

Да ни у једном случају није оправдано да жена пријави насиље навођено је као одговор у 3% случајева. Испитанице које су то наводиле натпросечно, истичу се у категорији жена које наводе да тешко и веома тешко издржавају са садашњим приходима, живе саме са децом и немају завршену школу. Нико од испитаница за највишим нивоом образовања (мастер/ докторат), није дао одговор да ни у једном случају није оправдано да жена пријави насиље.

Како постоје различити разлози због којих се жене које доживе неки облик насиља у породици одлуче да то насиље не пријаве, испитанице су одговарале који су све могући разлози за такву одлуку. У овом случају, као и код претходног питања, постојала је могућност вишеструких одговора, тако да укупан збир процената не износи 100. **Анкетиране испитанице су се у највећем проценту (75%) определиле за одговор да је страх од особе која врши насиље најчешћи разлог због кога насиље не пријављују.** Одговор да су **стид и срамота због насиља коме су изложене** главни разлог, навођен је у нешто више од половине случајева (51%), док се половина определила за одговоре да не пријављују насиље јер немају где да оду или осећају страх од осуде и одбацивања од стране породице и околине (50%). Неки од одговора који су у процентуалном уделу значајније навођени су материјална зависност од других (испитанице немају своја примања) – 47%, страх шта ће бити са њима након пријаве – 46%, неповерење у рад државних институција и органа – 45%, али и страх да ће им деца бити одузета – 44%. Оних које су навеле да је боље сачувати брак и породицу а не пријавити насилника има 41%, у 34% случајева наводиле су да је неинформисаност разлог због кога не пријављују насиље, 29% наводи осећај кривице, а одговор да не жели да њихов партнер/муж/ члан породице буде кажњен навођен је у 23% случајева.

Графикон 4.4.2. Шта мислите, због којих све разлога жене не пријављују насиље? (могући вишеструки одговори), у %

Када се ови одговори укрсте са демографским категоријама испитаница, запажа се да међу онима које су навеле да је **страх од особе која врши насиље** главни разлог зашто га не пријављују, натпросечно се истичу жене које живе у Београду али и Јужној и Источној Србији, а имају високо/факултетско образовање или мастер/докторат. Овај одговор су натпросечно давале и оне испитанице којима је главни извор прихода пензија, зарада/плата, али и које живе од прихода од пољопривреде.

Да је **страх од осуде и одбацивања од стране породице и околине** разлог зашто не пријављују насиље, натпросечно су навеле испитанице које живе у Београду имају једно или двоје деце, а по националности су Бошњакиње. Испитанице које су давале овакав одговор

високо изнад просека се издвајају у категорији жена које имају завршен мастер/докторат. Међу испитаницама које су изнад просека наводиле да су разлог због кога жене не пријављују насиље, **стид и срамота због насиља коме су изложене**, истакле су се испитанице које живе у Београду, имају једно или двоје деце, високо образовање, а има их у категорији и запослених и незапослених особа.

Испитанице које су се опредељивале за одговор да је разлог за непријављивање насиља **неповерење у рад државних институција и органа**, издвојиле су се изнад просека међу онима које живе саме, у заједници са партнером и децом или само са родитељима, као и међу испитаницама које су се изјасниле да су српске и хрватске националности. Оне које су наводиле да **немају где да оду**, те да је то разлог због кога жене не пријављују насиље натпросечно су се издвојиле у групи испитаница које живе у Београду, немају партнера или су удате, имају једно дете, високо су образоване и имају више од 65 година старости.

Осећај кривице као разлог због кога жене не пријављују насиље, натпросечно наводе испитанице које су из Београда, са завршеном високом школом/факултетом или матером/докторатом, а добро живе од садашњих прихода. Међу испитаницама које су навеле да је разлог због кога не пријављују насиље чињеница да **нису довољно информисане** коме да се обрате, издвојиле су се оне са високом школом/факултетом или мастером/докторатом, из Београда, које имају једно дете, немају партнера или живе у партнерској вези и натпросечно оне које су по националности Српкиње, Црногорке и Хрватице.

Демографски слична категорија жена изнад просека се опредељивала и за тврдњу да мисле да је **боље сачувати брак и породицу** него пријавити насиље. Ради се о испитаницама које су из Београда, српске националности са високим образовањем, а натпросечно их има и у категорији удатих, као и оних без партнера. Испитанице које нису пријавиле насиље, али и оне које га нису доживеле до сада, изнад просека наводе да жене не пријављују насиље јер мисле да је боље сачувати брак и породицу. Међу женама које су навеле да не би пријавиле насиље јер **не желе да њихов партнер/муж/члан породице буде кажњен** изнад просека су се издвојиле оне које имају високо образовање, раде плаћен посао или се школују, имају једно дете, али и оне које су рекле да добро живе од садашњих прихода као и да тешко живе са њима.

Да је **материјална зависност** разлог због кога испитанице не би пријавиле насилника, натпросечно су наводиле жене из Београда којима су главни извор прихода плата или пензија, имају једно или двоје деце и стечено високо образовање. Када је реч о националној припадности ових испитаница издвојиле су се Српкиње, али и Румунке и Словакиње. Испитанице које нису пријавиле насиље, али и оне које га нису доживеле до сада, изнад просека наводе да жене не пријављују насиље јер материјално зависе од других, тј. немају своја примања.

Жене које не пријављују насиље јер се **плаше да ће им деца бити одузета** издвојиле су се изнад просека у групи оних које су навеле да живе у Београду, имају једно или двоје деце, стечено високо образовање, добро живе или се сналазе са садашњим приходима, а по националности су Српкиње, Хрватице, те Румунке или Словакиње. Оне које нису доживеле насиље изнад просека су наводиле да жене не пријављују насиље јер се боје да ће им деца бити одузета.

Страх шта ће бити са њима након пријављивања је као разлог због кога жене не пријављују насилника изнад просека истицано од стране високо образованих испитаница које имају једно или двоје деце, добро живе или се сналазе са садашњим приходима, из Београда, а по националности су Српкиње.

За готово трећину жена (31%), разумевање и подршка околине (породице и пријатеља), кључна је ствар која би им помогла да се оснаже да пријаве насиље. На другом месту нашла се подршка институција (разумевање проблема, професионално заступање, заштита) за коју се определило 27% испитаница. Да је финансијска подршка нешто што би им помогло да се оснаже да пријаве насилника, навело је 15% жена. По 5% наводи да су то психолошка подршка, брзи судски поступци или решавање стамбеног питања. Уколико би имали бесплатну правну помоћ и заступање од стране адвоката 4% испитаница наводи да би онда биле оснажене да пријаве насиље. По 3% наводи да би их оснажила помоћ око запошљавања или подршка око смештаја у сигурну кућу, док 2% истиче значајним помоћ и услуге подршке за бригу о деци.

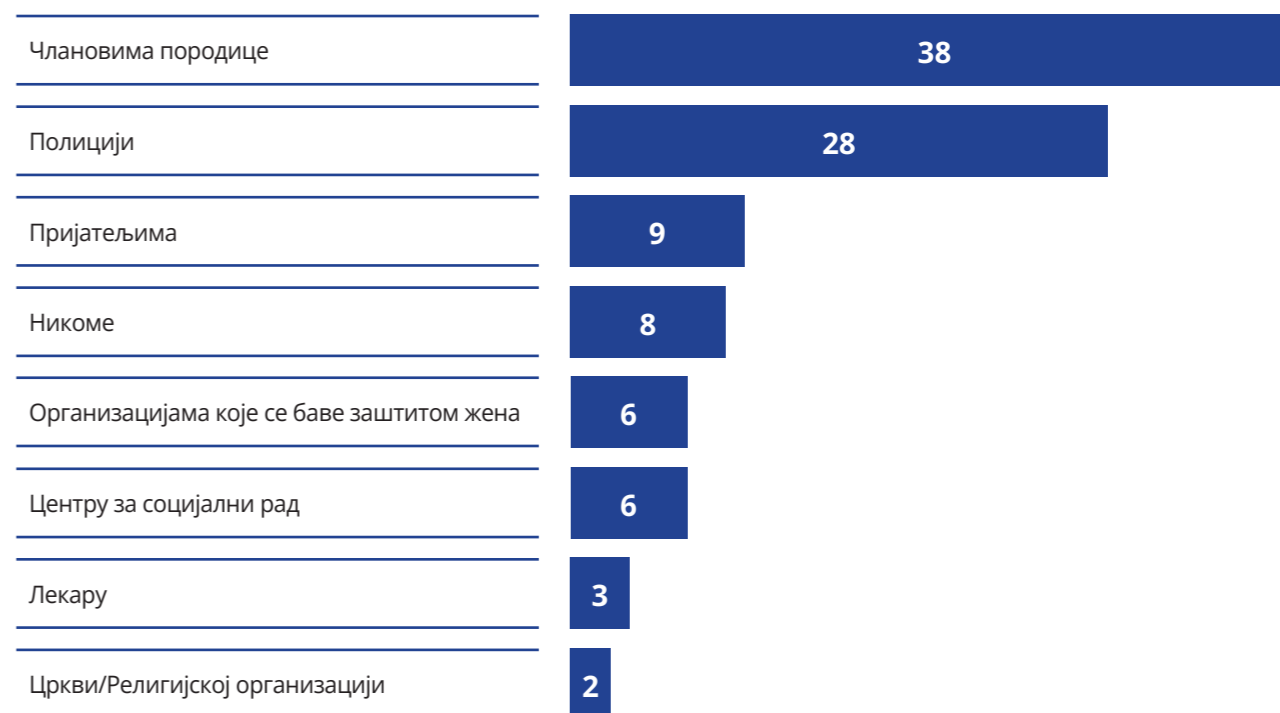
Графикон 4.4.3. Шта мислите шта је то што би највише помогло женама да се оснаже да пријаве насиље?, у %

Међу испитаницама које су истакле да су **разумевање и подршка околине** оно што би их оснажило да пријаве насиље, издвојиле су се натпросечно оне са највишим нивоом образовања (мастер/магистратура или докторат), које имају двоје деце, немају партнера или живе у ванбрачној заједници, живе добро или се сналазе са садашњим приходима, имају од 18 до 30 и од 31 до 40 година, а по националности су Српкиње и Хрватице. Испитанице које су се изјасниле да им је **неопходна подршка институција** како би се оснажиле да пријаве насиље, налазе се натпросечно у категорији оних које имају стечено високо образовање, живе у градској средини, Београду и имају од 31 до 40 година старости. Такође, у овој групи издвајају се и оне које су по националности Мађарице или Хрватице, имају једно дете и наводе да добро живе од садашњих прихода. Да би их **финансијска подршка** оснажила да пријаве насилника истакле су натпросечно испитанице које живе на селу, раде кућне послове, главни извор прихода су приходи од пољопривреде, samozапослења или социјалне помоћи, које тешко и веома тешко издржавају са садашњим приходима, живе у Војводини и Јужној и Источној Србији и имају преко 65 година старости. Жене којима је неопходна **психолошка подршка и праћење кроз поступке** натпросечно су се издвојиле међу онима које живе у граду, Београду и имају од 18 до 30 година старости. **Бесплатна правна помоћ и заступање од стране адвоката** од значаја су највише за испитанице које живе у Шумадији и Западној Србији те Јужној и Источној Србији, које наводе да веома тешко издржавају са садашњим приходима, незапослене су или трајно болесне/са инвалидитетом. Да би их **решавање стамбеног питања** оснажило да пријаве насилника изнад просека наводе испитанице које живе у Шумадији и Западној Србији као и оне које наводе да се сналазе са садашњим приходима али и да веома тешко издржавају са њима. **Помоћ око запошљавања** оснажила би највише оне испитанице које живе на селу, у Војводини, те Западној Србији. Испитанице које су наводиле да себе сматрају сиромашним, натпросечно су се издвојиле са одговорима да би женама највише помогло да се оснаже да пријаве насиље уколико би имале финансијску подршку, подршку око смештаја у сигурну кућу, решено стамбено питање, као и помоћ и услуге подршке за бригу о деци. Жене које су се изјасниле као припаднице верских мањина, натпросечно наводе да би женама најпотребнија била помоћ око запошљавања.

Ако би биле жртве насиља у породици, највећи број жена (38%) прво би се обратио члановима породице за подршку. Полицији би се обратило 28% њих, док би од пријатеља подршку тражило 9% испитаница. По 6% навело је да би подршку затражило од организација које се баве заштитом жена или од Центра за социјални рад. Лекару би се обратило 3% жена, а цркви/религијској организацији 2% њих. Да се у случају доживљеног насиља у породици, не би никоме обратиле, навело је 8% испитаница.

Графикон 4.4.4. У случају да доживите насиље у породици, коме бисте се прво обратили за подршку?, у %

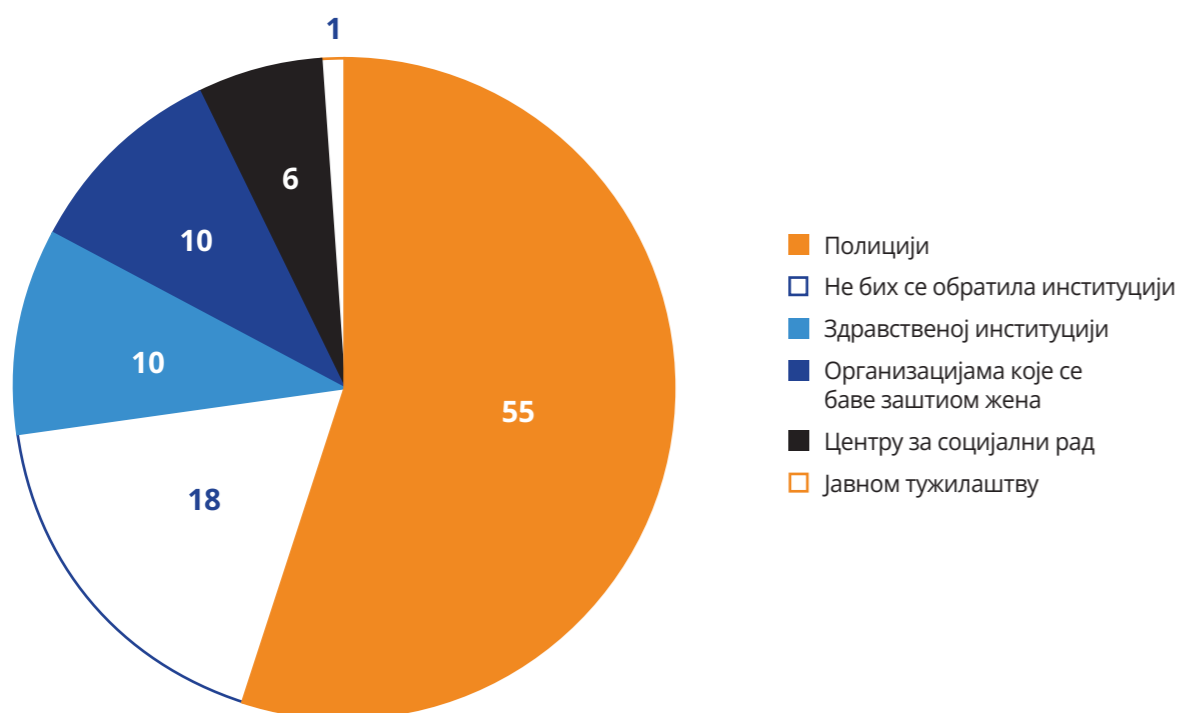

Од оних које би се у случају доживљеног насиља обратиле прво **полицији**, изнад просека су се издвојиле испитанице које су раније пријавиле насиље. Иста ситуација је и када је реч о Центрима за социјални рад – испитанице које су одговориле да би се најпре њима обратиле у случају доживљеног насиља, изнад просека се издвајају у групи оних које су навеле да су пријављивале насиље. Међу испитаницама које су истакле да би се након доживљеног насиља прво обратиле **члановима породице**, изнад просека се издвајају оне које живе у граду, имају завршену средњу школу или високо/факултетско образовање, у домаћинству живе у проширеној породици (муж, родитељи, деца и остали сродници), са родитељима или мужем и децом, живе добро од садашњих прихода, а по националности су Бошњаци, Албанке или Српкиње. Да би се у случају доживљеног насиља најпре обратиле **полицији**, натпросечно су наводиле жене које живе на селу, у Војводини, имају основно, средње образовање или мастер/докторат, налазе се у ванбрачној заједници или су разведене, а ромске и мађарске су националности. Уз то овакав одговор су изнад просека давале и испитанице које су се изјасниле да припадају некој другој националности од понуђених (најчешће Румунке, Влахиње, Словакиње). **Пријатељима** би се најпре обратиле испитанице које имају високо/факултетско образовање, живе у Београду и генерално градској средини.

Организацијама које се баве заштитом жена обратиле би се испитанице које живе у проширеној породици, у партнерској су вези и насељавају регион Шумадије и Западне Србије. **Центру за социјални рад** би се најпре обратиле жене које живе на селу, а имају основно образовање. Да се **никоме** не би обратиле у случају доживљеног насиља, натпросечно истичу жене са села, без школе, удовице, које живе од пензије или прихода од пољопривреде, тешко и веома тешко издржавају са садашњим приходима, а по националности су Ромкиње или Црногорке. Оне које нису пријављивале насиље натпросечно су наводиле да би насиље прво пријавиле пријатељима, као ни да не би никоме пријавиле. Међу женама које нису доживеле насиље, изнадпросечно су се истакле оне које би насиље најпре пријавиле члановима породице или организацијама које се баве заштитом жена. Оне испитанице које су се изјашњавале као особе са инвалидитетом наводиле су натпросечно да би се у случају доживљеног насиља обратиле лекару, Центру за социјални рад или не би никоме. Испитанице које се изјашњавају као сиромашне, високо изнад просека наводе да би се у случају доживљеног насиља обратиле Центру за социјални рад или цркви. Етничке мањине у том смислу највише издвајају полицију, лекара као и пријатеље. Избегла и расељена лица испод просека наводе да би се обратиле члановима породице.

Испитанице које су на претходно питање одговориле да би се најпре обратиле члановима породице или пријатељима, упитали смо **којој би се институцији обратиле у случају да доживе насиље. Више од половине испитаница (55%) навело је да би се обратиле полицији.** Да се не би обратиле **ниједној од институција рекло је 18%** жена које су учествовале у истраживању.

Графикон 4.4.5. Поверење у институције у погледу проблема насиља у породици, у %

Свака десета испитаница навела је да би се обратила здравственој установи (10%), као и организацијама које се баве заштитом жена. Центру за социјални рад у случају доживљеног насиља обратило би се 6% жена, док 1% наводи Јавно тужилаштво.

Испитанице које живе у граду, немају партнера или живе у ванбрачној заједници, а које наводе да живе добро од садашњих прихода или да се сналазе са њима, наводе натпросечно да би се обратиле полицији након доживљеног насиља. Испитанице које су наводиле да су пријавиле случај насиља, изнад просека би се обратиле полицији као институцији. Међу онима које би се обратиле здравственој установи, издвојиле су се испитанице које живе тешко и веома тешко и у сеоској средини. Да се не би обратиле институцијама навеле су натпросечно жене које живе на селу, удовице и оне у партнерској вези, а тешко и веома тешко издржавају са садашњим приходима.

Постојање подршке породице (родитеља, браће и сестара и деце) је нешто би жене генерално највише охрабрило да пријаве насиље - ово је био први избор за једну трећину испитаница (33%). По 17% учесница у нашем истраживању као најзначајнији фактор код пријављивања насиља види сам осећај безбедности, као и то што у окружењу има особу која ће разумети и бити подршка. Економску сигурност у први план истиче укупно 11% испитаница (збир одговора - могу да издржавам себе и своју децу (9%) и имам дугорочно решено стамбено питање (2%)). Боља информисаност је од пресудне важности за укупно 15% испитаница (имамо 8% које су нам рекле да би им најважније било да имају контакте институција којима могу да пријаве насиље, а 6% би их охрабрило да добију информације о томе шта их све чека у моменту након пријаве насиља). Свакој двадесетој испитаници је најбитније да зна да за њену пријаву нико неће сазнати (5%), а 3% учесница у истраживању нам је рекло да би их охрабрило да знају особе које су пријавиле, а којима се живот променио на боље.

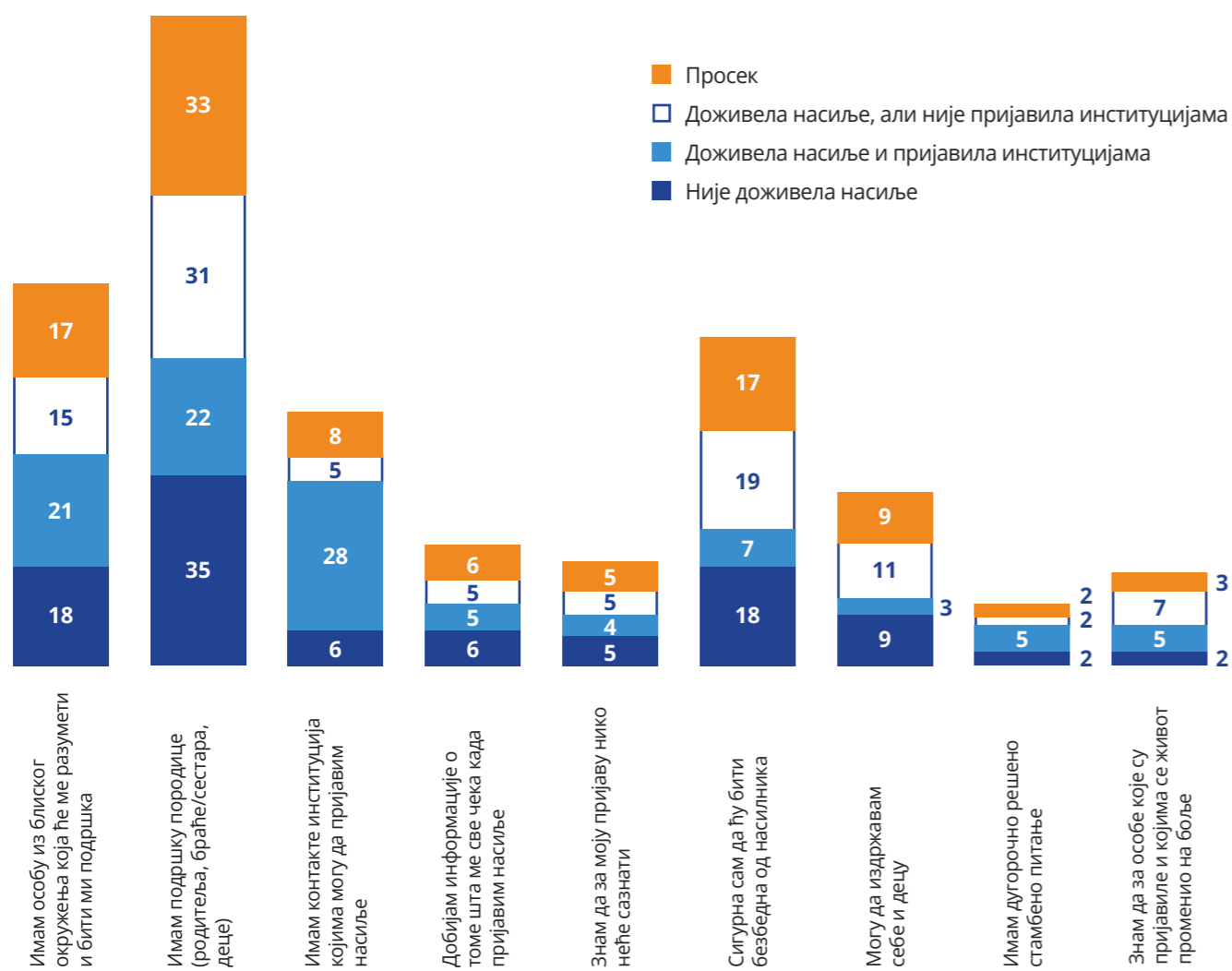
Графикон 4.4.6. Шта би Вас највише охрабрило да пријавите насиље ?, у %

Испитанице које долазе из руралних средина, али и испитанице које су завршиле основну школу изнад просека цене економске факторе као нешто што би их изнад просека охрабрило да пријаве насиље, док испитанице у урбаним срединама наводе подршку породице изнад просека. Испитанице које се школују још увек натпросечно цене подршку своје породице као нешто што би их охрабрило да пријаве насиље, а овај одговор су изнад просека давале и припаднице албанске и црногорске заједнице, и учеснице у истраживању које живе у Београду, али и најмлађе испитанице. Бошњакиње натпросечно дају одговор да би им било важно да у блиском окружењу имају особу која ће их разумети и бити им подршка. Испитанице које за себе кажу да су припадају некој од верских или националних мањина као натпросечно важно виде постојање контаката институција којима могу да пријаве насиље, као и то да је важно да имају информације о томе шта их све чека када пријаве насиље.

Учеснице у истраживању које су доживеле насиље у породици и исто пријавиле високо изнад просека наводе да је за њих највеће охрабрење да пријаве насиље имање контаката институција којима то насиље могу да пријаве (28% је дало овакав одговор), али и решено стамбено питање.

Графикон 4.4.7. Поверење у институције у погледу проблема насиља у породици, у %

Полиција би била прво место где би учеснице у истраживању тражиле информације о томе где могу пријавити насиље – овај одговор је дало 29% испитаница. Значај личних контаката када је у питању информисање о овој теми видимо и по томе да је свака четврта испитаница рекла да би управо у своме **окружењу** тражила информације о томе где би требало да пријави насиље – 24%. **Интернет портали** би били први корак у потрази за информацијама за 18% учесница у истраживању, док је свака десета навела да би се обратила **центру за социјални рад**. Тек 6% испитаница сматра да би овакве информације најпре добиле од стране невладиних организација које се баве заштитом од насиља, а 5% би се ослонило на традиционалне медије (телевизија, радио, новине...). Исти проценат анкетираних је рекло да би информације о томе где могу пријавити насиље тражиле од свога изабраног лекара (5%), 2% би се ослонило на друштвене мреже, а 1% би информацију тражило од локалне самоуправе.

Негде очекивано, испитанице из урбаних средина изнад просечно наводе да би информације о томе где могу да пријаве насиље најпре потражиле на интернету. Слично са порастом нивоа образовања учесница у истраживању расте и проценат одговора „преко интернета“. Информисање кроз блиско окружење су најчешће наводиле испитанице које су завршиле само основну школу или су без формалног образовања. Учеснице у истраживању које живе у партнерским везама или у ванбрачним заједницама такође изнад просека кажу да би информације о томе где да пријаве насиље најпре потражиле на интернету. Слично, са порастом година испитаница, опада проценат одговора о потражњи информација на интернету. Учеснице у истраживању које наводе датешко или веома тешко преживљавају генерално натпросечно наводе да би информације тражиле од општине или изабраног лекара. Национално посматрано, испитанице које су се изјасниле као Бошњакиње, Ромкиње или Црногорке изнад просека кажу да би потребне информације потражиле од свога блиског окружења. Оне испитанице које су за себе рекле да су особе са инвалидитетом изнад просека наводе да би информације тражили како у центрима за социјални рад, тако и од свога изабраног лекара, а слично одговарају и оне испитанице које су за себе рекле да припадају групи сиромашних. Учеснице у истраживању које долазе из групе националних и етничких мањина натпросечно кажу да би се информисале путем полиције. Коначно, оне испитанице које јесу доживеле насиље у породици, и то насиље пријавиле институцијама, у полицији, али и центрима за социјални рад виде праву адресу где се могу потражити информације о томе где се може пријавити насиље.

Графикон 4.4.8. Да су Вам потребне информације о томе где можете да пријавите насиље, где бисте најпре потражили информације?, у %

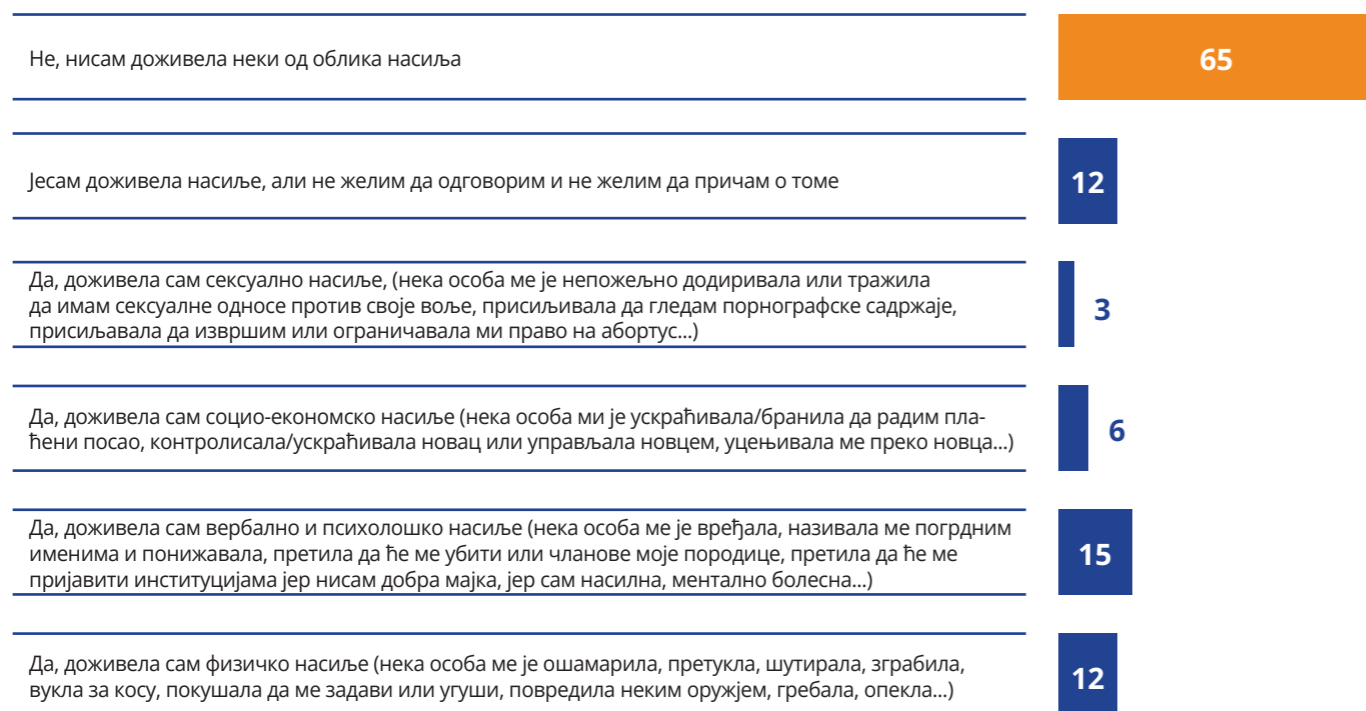
4.5. Непосредна искуства жена у Србији са насиљем у породици

4.5.1 Распрострањеност различитих облика насиља

Са циљем утврђивања учесталости насиља над женама у породичним односима испитанице смо питали да ли су икада, од 15 године живота, доживеле неки од следећих облика насиља: **физичко насиље** (шамарање, биле су претучене, шутиране, неко их је зграбио, вукао за косу, неко је покушао да их задави или угуши, огребе или опече...), **вербално и психолошко насиље** (нека особа их је вређала, називала погрдним именима и понижавала, претила да ће их убити или чланове породице, претила да ће их пријавити институцијама јер нису добре мајке, јер су насилне, имају ментални инвалидитет; претила да ће извршити самоубиство ако не ураде нешто што се захтева од њих, прогонила их, уходила, пратила кретање...), **социо-економско насиље** (нека особа им је ускраћивала/бранила да раде плаћени посао, контролисала/ускраћивала новац или управљала новцем, уцењивала преко новца...) и **сексуално насиље** (нека особа их је нежељено додиривала или тражила да имају сексуалне односе против воље, присиљавала да гледају порнографске садржаје, присиљавала да изврше или ограничавала право на абортус, избегавала или бранила да користе контрацепцију, натерала на сексуални однос против воље...). Испитаницама је дата могућност да на ово питање дају више од једног одговора.

Од укупног узорка који су чиниле 1003 испитанице њих 351 је навело да је доживело неки од облика насиља што је 35% од укупног узорка.

Графикон 4.5.1. Да ли сте можда Ви икада од 15 године па даље доживели неки од наведених облика насиља, могуће више одговора, могуће више одговора, у %

Када је у питању вербално и психолошко насиље, 15% испитаница (153 жене су дале овај одговор) каже да јесте доживело овакав облик насиља. **Социо-економско је доживело 6% испитаница. У случају физичког насиља – 12% учесница у истраживању је рекло да је у периоду од 15 године доживело овај облик насиља. Коначно, 3% анкетираних нам је рекло да је доживело сексуално насиље.**

Испитаницама је као потенцијални одговор на питање понуђено и „јесам доживела насиље, али не желим да одговорим и не желим да причам о њој“ - овај одговор је дало чак 12% учесница у истраживању. Са друге стране, **65% учесница у истраживању је рекло да није доживело насиље.**

Испитанице које наводе да у периоду од 15 године до данас нису доживљавале насиље су изнад просека високообразоване или се тренутно школују, немају партнера или су удате, наводе да добро живе од тренутних прихода и имају мање од 30 година.

4.5.1.1 Распрострањеност насиља у различитим социо-демографским групама

У току прикупљања података испитанице су питане читав сет социо-демографских питања са циљем анализе насиља које доживљавају различите групе жена, као и распрострањености насиља у различитим социо-демографским групама.

Место становања

Када су у питању различити облици преживљеног насиља **нису примећене значајне разлике између испитаница из урбаних и руралних средина, али и различитих региона у Србији.**

Образовање

Подаци прикупљени о образовању учесница указују на то да су испитанице које су без формалног образовања у већем ризику од тога да доживе насиље. Тако, 21% испитаница које су без формалног образовања наводи да је доживела физичко насиље, а исто каже 7% анкетираних које су завршиле мастер или докторске студије. Међутим, у случају вербалног и психолошког насиља налаз је нешто другачији, и испитанице које су без формалног образовања, али и испитанице које имају највиши ниво образовања (мастер, докторат...) натпросечно наводе да су доживљавале вербално или психолошко насиље. **Изложеност сексуалном насиљу је највећа у групи испитаница које су завршиле само основну школу** – овде имамо 5% учесница у истраживању које су од 15 године доживеле сексуално насиље.

Радни статус и социо-економске карактеристике

У погледу радног статуса нема статистички значајних разлика када је у питању фреквенција доживљавања физичког насиља. Ипак, **испитанице које за себе кажу да су сиромашне натпросечно наводе да су доживљавале физичко насиље – 24%.** Слично, фреквенција физичког насиља је изнад просека примећена и код испитаница које долазе из групе избеглих и интерно расељених лица – тако 31% учесница у истраживању из ове групе каже да је доживљавало физичко насиље. Такође, испитанице које за себе кажу да су избегла или расељена лица изнад просека наводе да су доживљавале и остале испитиване облике насиља.

Генерално посматрано, са погоршањем социо-економског статуса испитаница (и учесталости одговора тешко преживљавамо са садашњим приходима и веома тешко преживљавамо са садашњим приходима) расте и учесталост одговора о преживљеном неком од облика насиља.

Емотивни статус

Испитанице које су у ванбрачним заједницама су изнад просечно наводиле да су доживљавале физичко насиље у периоду од 15 године па до данас – 21%. **Учесталост преживљених различитих облика насиља код испитаница које су разведене је натпросечно висока – 28% разведених жена каже да је у прошлости доживљавало физичко насиље, а 36% вербално и психолошко и 19% социо-економско насиље.** Такође, 11% разведених жена је доживело сексуално насиље. Испитанице које имају и малолетну и пунолетну децу изнад просека наводе да су у прошлости доживљавале све испитиване облике насиља.

Припадност мањинским групама

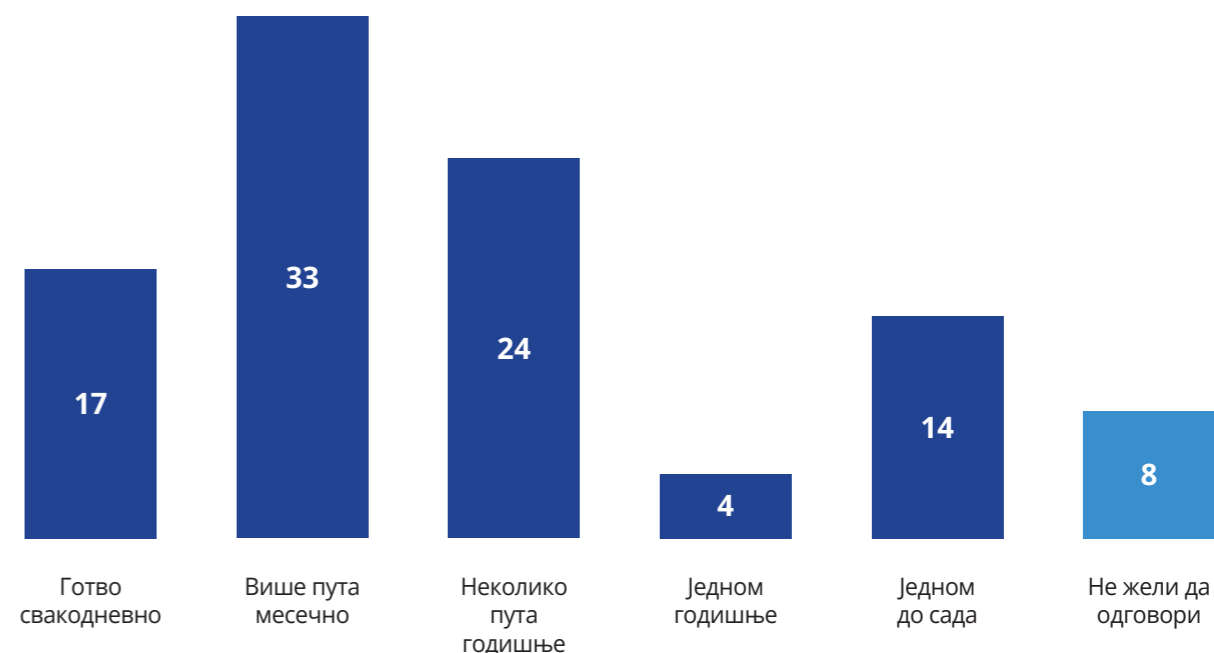
Преваленца различитих облика насиља у групи испитаница које са себе кажу да су трајно болесне или особе са инвалидитетом је посебно изражена. У овој групи 35% учесница у истраживању је од 15 године до данас доживљавала физичко насиље, а 31% је доживљавало вербално или психолошко насиље и 28% социо-економско насиље. Сличан налаз уочавамо и код национално/етничких и верских мањина. Трећина испитаница које за себе кажу да припадају некој од верских мањина је доживљавала физичко насиље, а натпросечне потврдне одговоре имамо и код припадница ромске (28%), бошњачке (27%) и мађарске (18%) националне заједнице. Бошњакиње натпросечно наводе и да су у прошлости биле изложене вербалном – психолошком насиљу. У случају социо-економског насиља и припадности некој од националних или етничких мањина Ромкиње изнад просека наводе да су преживљавале социо-економско насиље. Преваленца сексуалног насиља код припадница етничких или националних мањина је такође највиша код Ромкиња и Бошњакиња.

4.5.2.1. Учесталост доживљеног насиља

Посебан сет питања постављан је оним испитаницама које су као пунолетне особе доживеле неки или више различитих облика насиља – физичко, вербално и психолошко, социо-економско и/или сексуално насиље, односно оним испитаницама које су пристале да говоре о овој теми.

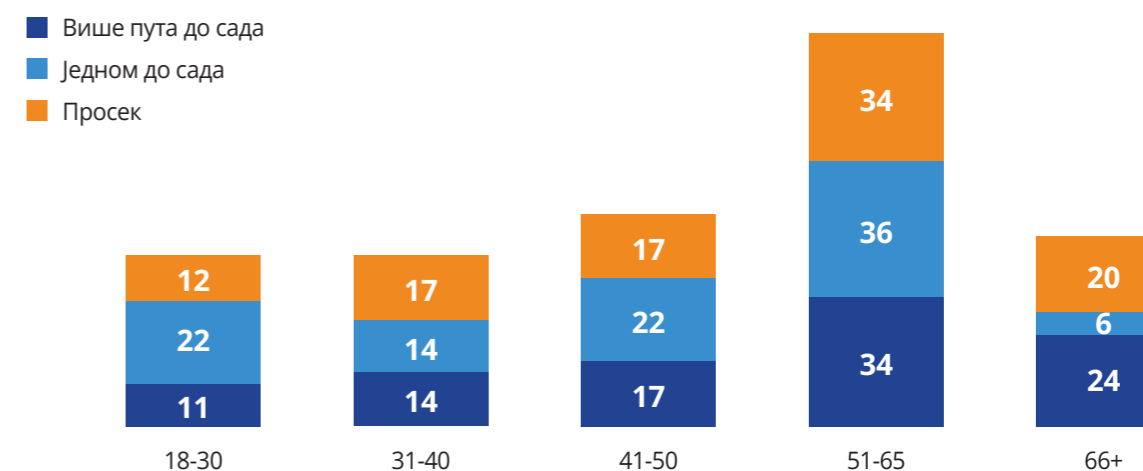
Најпре, када је реч о **учесталости доживљеног насиља, чак 78% испитаница истакло је да им се оно догађало више од једном:** насиље је готово свакодневно доживљавало 17% испитаница, више пута месечно 33%, неколико пута годишње 24% и једном годишње 4%. Свака седма жена доживела је насиље једном до сада (14%), а 8% није желело да се изјасни по овом питању.

Графикон 4.5.2.1. Учесталост насилног понашања, испитанице које су доживеле неки или више облика насиља, у %

Искуство поновљеног насиља изнад просека уочавамо код Ромкиња, удовица и разведених жена, односно код оних жена које немају партнера и које живе саме или са децом. Исти налаз важи и за жене без формалног образовања – међу онима које су доживеле насиље, 91% их је доживело више пута, а 9% није хтело да се изјасни.

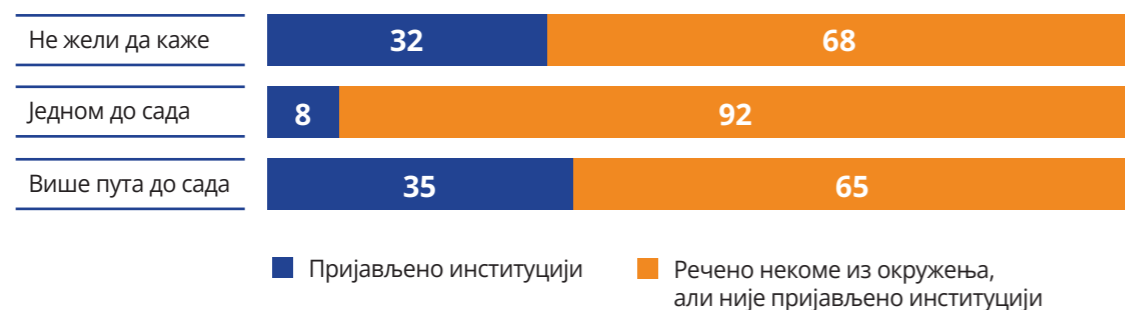
Графикон 4.5.2.2. Учесталост доживљеног насиља у односу на старосне категорије испитаница које су доживеле насиље, у %

Са растом година, правилно расте и проценат жена које наводе да су насиље доживеле више од једном (графикон 4.5.2.2) – тако је 24% жена старијих од 65 година више пута до сада доживело неки или више облика насиља, а 6% жена из ове старосне групе је насиље доживело једном.

Подаци показују да постоје значајне **разлике у спремности да се насиље пријави у односу на то да ли се догодило једном или више пута**: наиме, као што је приказано на графикону који следи, чак 92% испитаница које су једном до сада доживеле било који облик насиља то није пријавило ниједној надлежној институцији (али је рекло некоме из окружења). Са друге стране, у случају поновљеног насиља, исто је учинило 65% жена, а 35% је пријавило институцијама.

Графикон 4.5.2.3. Процент жена које јесу или нису пријавиле насиље, у односу на учесталост доживљеног насиља, у %

Најтрауматичније/најтеже искуство које су испитанице доживеле (без обзира на врсту насиља) за највећи број њих догодило се **у периоду од пре шест до 10 година (26%), односно пре 10 до 20 година (25%)**. Нешто више од једне петине жена, 21%, наводи да су лично најтежи облик насиља доживеле у периоду од пре две до пет година, а 17% то искуство смешта у период од пре више од две деценије. Свака девета испитаница (11%) је најтрауматичнији облик насиља доживела пре мање од годину дана.

Графикон 4.5.2.3. Када се догодило најтеже искуство насиља које сте доживели? У %

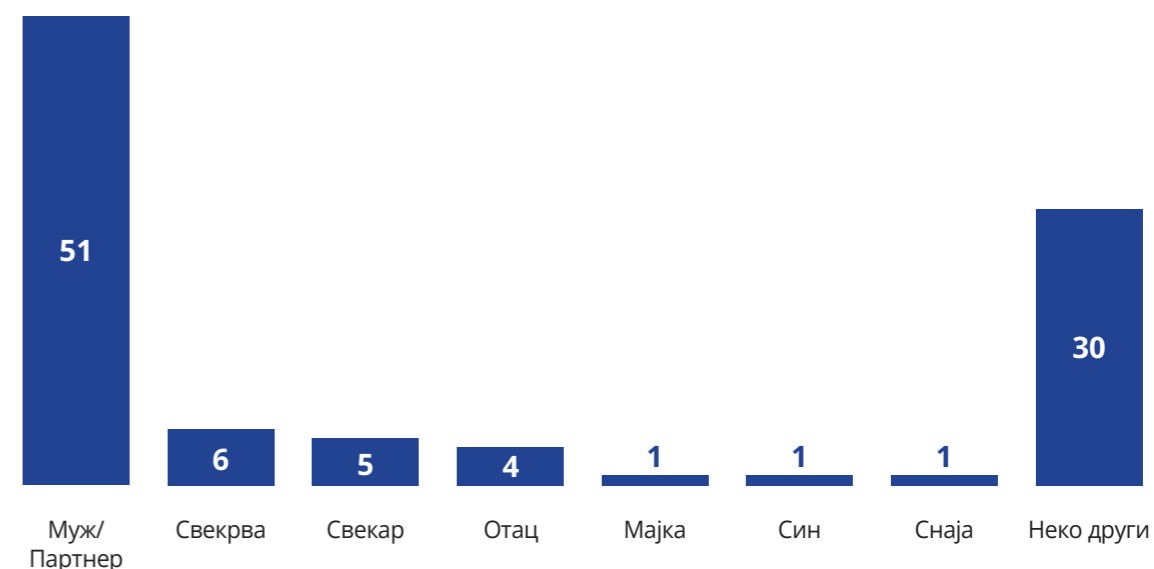

Жене које су најскорије доживеле насиље (пре мање од годину дана) изнад просека се налазе у групама испитаница које су удате (16%) или у партнерској вези (24%, у односу на просек од 11%) и имају малолетно дете/децу или немају децу. Такође, изнад просека овде налазимо испитанице које живе у примарној породици (са родитељима), са мужем/партнером и децом или у заједници (муж/партнер, деца, родитељи и/или остали сродници). Као важан податак се издваја да се **у овој групи практично троструко изнад просека налазе испитанице старости од 18 до 30 година** – њих 29% наводи да је најтрауматичнији облик насиља доживело пре мање од годину дана.

4.5.3. Насилници

У више од половине случајева насиља о којима су испитанице биле спремне да говоре, односно 51%, насилници су (били) мужеви или партнери. Следе свекрве у 6% случајева, свекри у 5% и очеви у 4% случајева насиља. Мајке, синове и снаје навело је по 1% испитаница, док је 30% навело да је реч о неком другом.¹¹

Графикон 4.5.3.1. Ко се према Вама тако понашао?, у %

Посматрано по посебним социо-демографским групама, **насиље од стране мужа или партнера** су изнад просека (51%) навеле жене без формалног образовања (59%), незапослене испитанице које су у потрази за послом (55%), пензионерке (58%) и жене које раде кућне послове/брину се о деци (54%), разведене испитанице (72%) и оне које веома тешко издржавају живот са садашњим приходима (57%). Истовремено, значајно изнад просека

¹¹ Највероватније објашњење за овако висок проценат код одговора „неко други“ је да су испитанице размишљале о насиљу које су доживеле и ван породице.

се издвајају и Ромкиње (77% испитаница ромске националне припадности наводи да је доживело насиље од стране супруга/партнера), као и оне испитанице које себе идентификују као припаднице верских мањина (51%). **Међу испитаницама које су навеле да су насиље доживеле више пута до сада, 58% је навело да је насилник (био) муж или партнер.**

Свекрве као извршиоце насиља изнад просека истичу испитанице које имају завршену основну школу, које имају пунолетну децу и живе саме или са децом. Такође, у групи испитаница које су насиље доживеле од свекрва изнадпросечно се налазе жене српске националности, али и особе са инвалидитетом, као група испитаница која је посебно рањива и подложна дискриминацији и насиљу. **Свекар** је изнад просека идентификован као насилник од стране жена без завршене школе, али и Ромкиња.

4.5.4 (Не)обраћање институцијама или организацијама након доживљеног насиља

Након најтежег искуства насиља, **47% испитаница се није обратило ниједној од институција, а 28% се обратило некоме из личног окружења.** Следе полиција (18%), центар за социјални рад (свака десета, односно 10%), здравствена установа и свештено лице (по 4%), адвокати (3%) и јавно тужилаштво, општинска бесплатна правна помоћ и НВО за подршку жртвама насиља са по 2%.

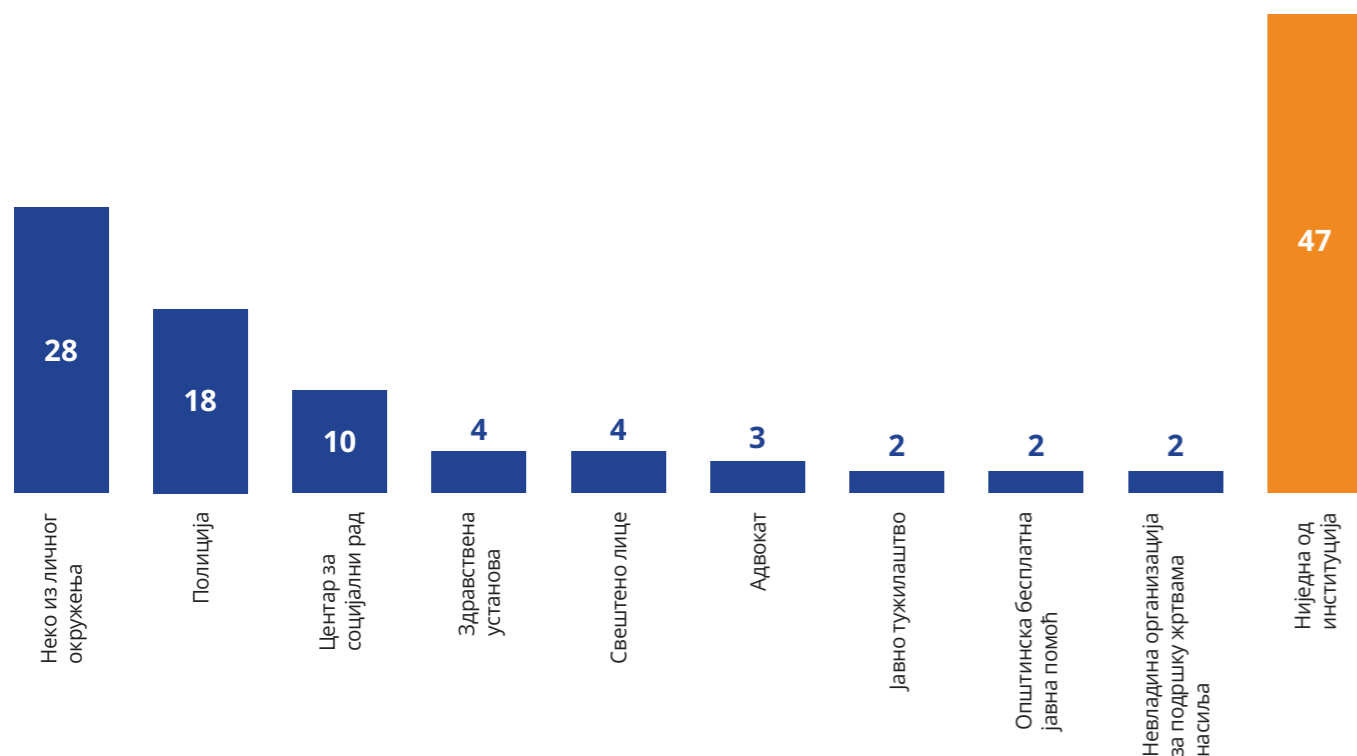
Међу женама које насиље нису пријавиле **ниједној од институција**, изнад просека (47%) уочавамо испитанице без формалног образовања (64%) и оне са средњом школом (54%), као и жене које живе са партнером, децом и родитељима једног од партнера (70%). Са друге стране, **дељење свог најтежег искуства насиља са неким из личног окружења**, односно са пријатељима и породицом, уочавамо значајно изнад просека код високо образованих испитаница (51%) и оних које су тренутно у процесу школовања (58%), али и код жена које су у партнерској вези (53%) и немају децу (41%) или имају малолетну децу (36%). Занимљиво је да се у овој групи изнад просека налазе и жене које се сналазе или живе добро од садашњих прихода (42, односно 40%). Разлика се овде уочава и у односу на регион – па је тако 42% испитаница из Београда о насиљу разговарало са блиским људима, у односу на 21% из Војводине или Јужне и Источне Србије (Западна Србија и Шумадија су близу просечне вредности, 29%).

Када је реч о институцијама и генерално спремности да се насиље пријави, показује се да не постоје значајна статистичка одступања у односу на демографске карактеристике испитаница, већ да **кључне факторе представљају индивидуалне околности и карактеристике, као што су тренутна породична ситуација, психолошко стање жене, мајчинство и тако даље.**

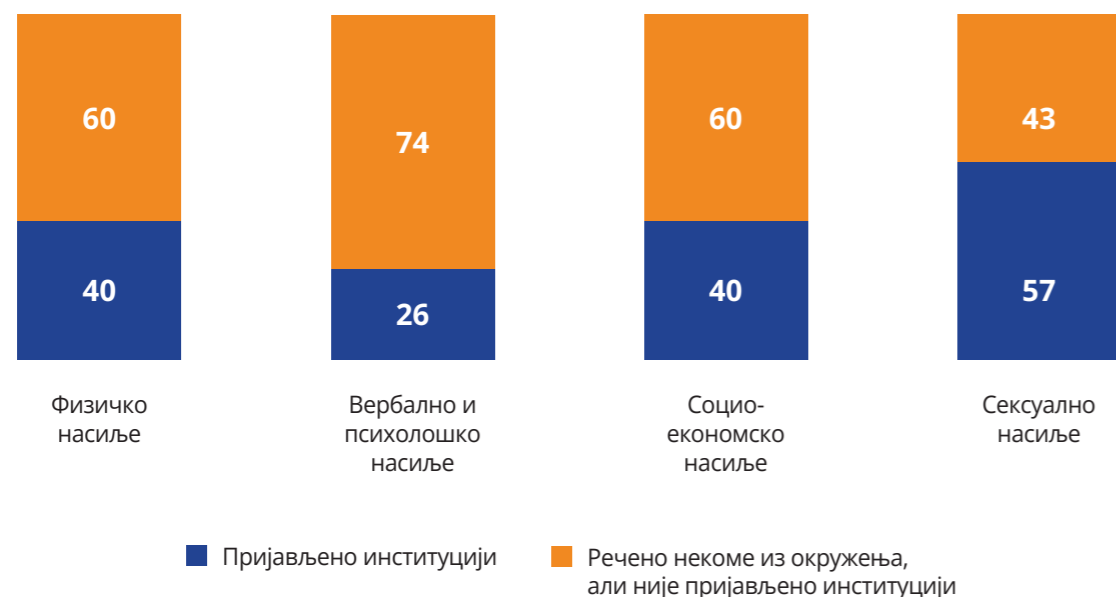
Ради бољег разумевања спремности испитаница да пријаве или не пријаве доживљено насиље, и услед чињенице да су испитанице могле да одаберу већи број институција или организација којима су се обраћале (на пример, обратиле су се НВО и полицији), добијени подаци су регруписани и логички повезани у две категорије, тако да представе укупне проценте жена које су се обратиле институцијама и проценте жена које су искуство насиља поделиле са неким из свог окружења, али нису га пријавиле. **Показало се да је најтежи облик доживљеног насиља институцијама пријавило 31% жена, а да је 69% о насиљу разговарало са пријатељима или породицом, али га није пријавило.**

Одлука да се насиље пријави институцијама делимично зависи и **од врсте доживљеног насиља** – као што је приказано на графикону испод, једини облик насиља код кога примећујемо већу „спремност“ да се пријави институцијама (у односу на разговор са пријатељима и породицом) је сексуално насиље, док је код физичког, вербалног/психолошког и социо-економског насиља налаз другачији. Најдрастичнија је разлика код вербалног и психолошког насиља, где се поново уочава је оно најмање препознато као насиље и да је одлука да се оно пријави најређе доношена.

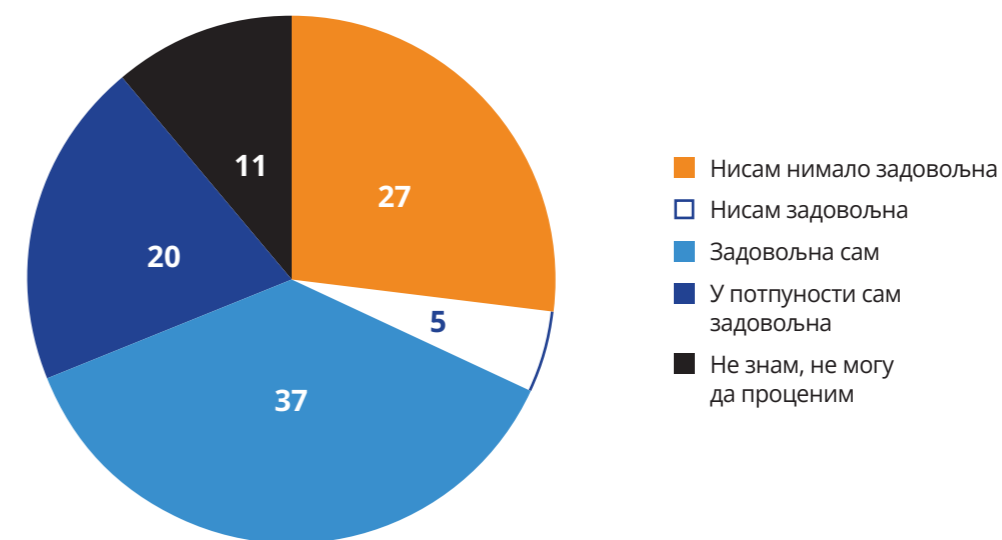
Графикон 4.5.4.1. Да ли сте се обратили некој од наведених институција или организација након најтежег искуства насиља? (могући вишеструки одговори, у %)

Графикон 4.5.4.2. Да ли сте пријавили најтеже искуство насиља некој институцији или организацији, у односу на врсту доживљеног насиља, у %

Графикон 4.5.4.3. У којој мери сте задовољни реаговањем и подршком институција или организација којима сте се обратили? Испитанице које су се обратиле некој од институција/организација, у %

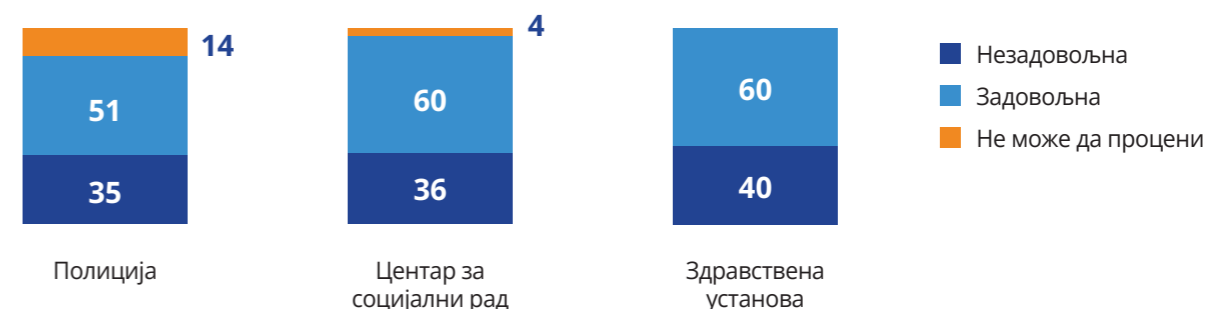

Више од половине испитаница које су се обратиле некој од институција, **задовољне су њиховим реаговањем и добијеном подршком** – 37% је задовољно, а 20% у потпуности задовољно. Нешто мање од трећине има супротну перцепцију: 27% није нимало задовољно а 5% је незадовољно. Свака девета жена није могла да одговори на ово питање.

Узроци незадовољства радом институција добијени су кроз отворено питање и одговори се могу груписати на следећи начин: **(1) осећај да институције нису урадиле довољно:** нису хтели ни да ме саслушају; нису реаговали; нису скоро ништа предузели, била сам окривљена да сам изазивала напоре; полиција није урадила свој посао и нисам се осећала заштитено; полиција никада није имала утицај на насилника; полиција није реаговала на кршење забране вриласка, **(2) нестручност и омаловажавање жртава насиља:** били су незаинтересовани и омаловажавали су ме; институције су нестручне и немоћне; како сам чекала полицију, јако узнемирена и плава, а имала сам неку сумњу јер је било топло, полицајац је дошао и одмеравао како би ме мувао, полиција не стиже на страну жртве и не схвата озбиљности ситуације и **(3) трајање поступка и неефикасност:** много се одуговлачи; скупи су адвокати и углавном се заврши негативно по мене; процес је завршен на суду и много се одужило, без професионалности и без детаљнијег увиђаја, као и без решења проблема; ове теме се морају брже процесуирати и институције морају бити брже и ефикасније.

Посматрано према институцијама којима су се жртве насиља најчешће обраћале (полиција, центри за социјални рад и здравствене установе), **задовољство њиховим реаговањем и подршком је наполовично код све три установе.** Њега збирно изражава по 60% испитаница у случају домова здравља и центара за социјални рад, док збирно незадовољство (одговори нисам задовољна и нисам нимало задовољна) исказује 36, односно 40% испитаница. Оно што је овде важно приметити је да код ове две установе проценат жена које изражавају *поједино* незадовољство вишеструко већи у односу на „само“ незадовољство – реакцијом домова здравља потпуно је незадовољно 30% жена, а незадовољно 10%, док је код центара за социјални рад тај однос 28% наспрам 8%. Исто се уочава и на другом крају скале: реакцијом и подршком домова здравља којима су се обратиле жртве насиља задовољно је 50%, а *поједино* задовољно 10% жена, а у случају центара за социјални рад однос је 44% наспрам 16%.

Графикон 4.5.4.4. Задовољство реаговањем и подршком полиције, центара за социјални рад и домова здравља; Испитанице које су се обратиле некој од институција/организација, у %

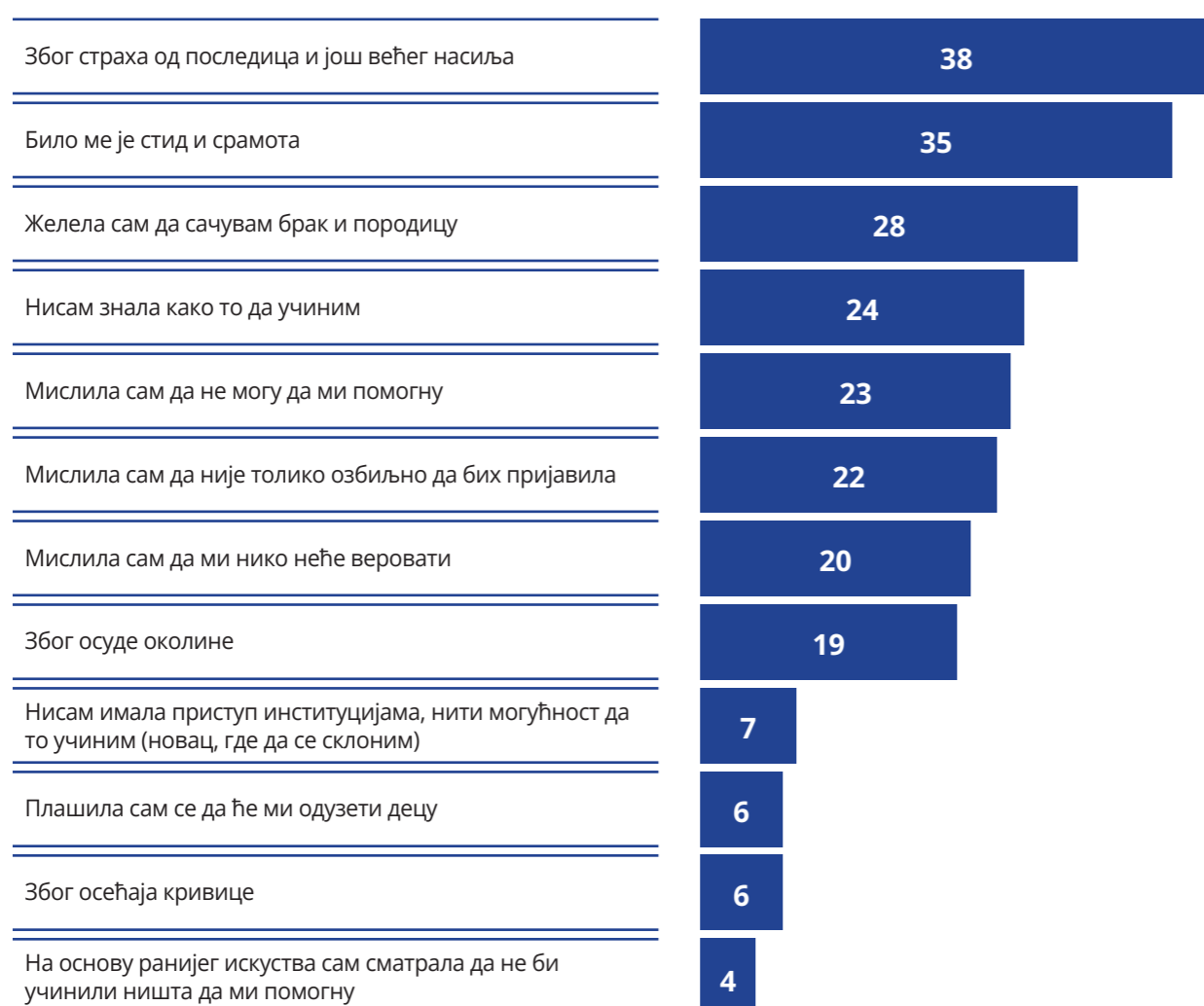

Када је реч о полицији, степен задовољства реакцијом/подршком је нешто нижи, али је и даље изнад 50%. Код ове институције, уочава се исти тренд као код претходне две: четвороструко је већи број жена које дају потпуно негативну оцену, односно оних које су потпуно незадовољне у односу на оне које су нешто блаже у оцени (28% у односу на 7%), али су проценти жена које су задовољне и потпуно задовољне нешто уравнотеженији – 28% и 23%.

Нема статистички релевантних разлика у измереном степену задовољства у односу на место становања, образовање, радни статус, социо-економске карактеристике или припадност мањинским групама, што поново указује на суштински **утицај ситуационих фактора и индивидуалних околности и карактеристика**.

Страх од последица и још већег насиља (за 38%), стид и срамота (за 35%) и жеља да се сачувају брак и породица (28%) кључни су разлози због којих се жртве насиља нису обратиле ниједној институцији након доживљеног насиља.

Графикон 4.5.4.5. Из којих разлога се нисте обратиле надлежним институцијама или организацијама? Испитанице које су навеле да се нису обратиле ниједној институцији, у %

Следе незнање како да се то учини (24%), уверење да институције неће бити од помоћи (23%), да није толико озбиљно (22%), да нико неће веровати (20%) и страх од осуде околине (19%). У знатно нижим процентима, испитанице су као разлоге наводиле немогућност да пријаве (нису имале приступ институцијама, новац или где да се склоне – 7%), страх да ће им деца бити одузета (6%), осећај кривице (6%) и уверење да институције не би учиниле ништа да им помогну, на основу ранијег искуства (4%).

Овде је важно установити који је профил жена које се институцијама нису обратиле због незнања (одговор *нисам знала како то да учиним*, 24%) **јер оне представљају веома специфичну и уску циљну групу којој треба омогућити лак и једноставан извор информацијама о начину заштите од насиља, корацима, процедурама и институцијама.**

Испитанице које нису знале како да пријаве насиље које су доживеле изнад просека припадају следећим групама:

- без основне школе (31%);
- раде кућне послове, брину се о деци или о другим особама (62%¹²);
- удате (33%);
- живе са партнером/мужем (53%) или партнером/мужем и децом (30%);
- главни извор прихода су им приходи од пољопривреде (50%);
- насиље су доживеле више од једном (28%).

12 Поређења ради, жене које раде плаћени посао и активне су, у свега 7% случајева бирају овај одговор.

5. Квалитативно истраживање

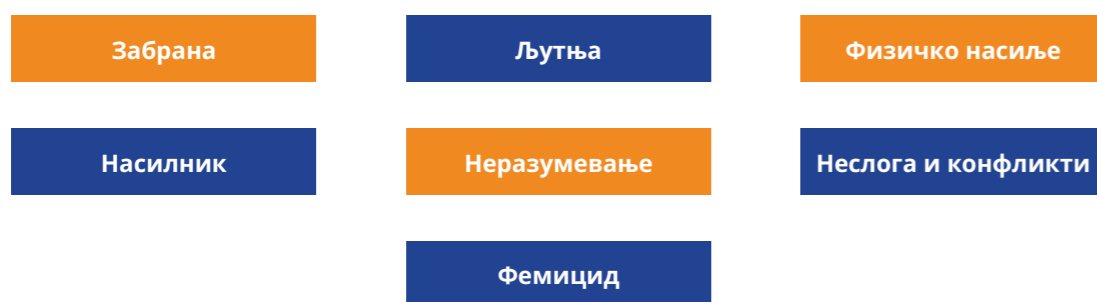
Квалитативни део истраживања подразумевао је спровођење 7 полуструктурираних продубљених интервјуа и 4 фокусгрупне дискусије са представницама организација које су у свом раду оријентисане на жене и њихов положај у друштву. Разговарајући са женама које су имале искуство насиља у породици, као и са стручњакињама које се баве овом темом, добили смо шири и дубљи увид у предмет истраживања.

5.1. Продубљени интервјуи

Од седам жена са којима смо разговарали, шест је директно доживело неки облик насиља, а једна испитаница је говорила посредно о насиљу које је доживела њена мама која је припадница посебно рањиве категорије (особа са психичким поремећајем). **Од седам жена, три долазе из великог града, једна из приградске општине великог града, две из малог града, једна живи у руралној средини. Једна има завршену вишу школу, три факултет, док три имају завршену средњу школу.** Старост испитаница: 35, 27, 28, 21, 55, 39 и 62 године. У погледу облика насиља, **у свих седам случајева говори се о физичком насиљу, у пет случајева оно је било праћено и психолошким и вербалним насиљем, два случаја социо-економског насиља** (а у једном случају испитаница је доживела све облике насиља с тим што сексуално насиље није доживела у породици). У четири случаја насиље је пријављено институцијама док у три случаја није. У свим случајевима насилник је мушкарац (у једном случају брат, у једном отац, а у осталим партнери), док се у два случаја поред мушкараца насилника јављају и жене насилнице (мајка особе са психичким поремећајем и насилникова мајка односно свекрва). Две испитанице су припаднице верских мањина (исламска вероисповест).

Сваку испитаницу смо замолили да нам каже своју прву асоцијацију на насиље у породици (слика 5.1.1.).

Слика 5.1.1. Асоцијације испитаница на насиље у породици, жртве насиља

”

„**Забрана:** дусања, живота, личности, функционисања. Јавља ми се негативна емоција... Јавља ми се, у мом приватном случају, љутња. Зашто сам толико дуго дозвољавала страху да ме држи. Човек тражи оправдање, али у мом случају ми се претило да ће ми се одузети дете, да сам ја неурачунљива жена... Љута сам, јер се ми жене јако плашимо.”

„**Прво, физичко насиље.** То је оно што је прво примећено. С друге стране, ту је и психичко насиље, које је много горе. Падне ми на памет прво да је Србија на неком јако високом месту у свету и Европи по том насиљу над женама и свако мало па прочитам у новинама о неком насиљу над женама. Зато сам се и одазвала овоме.”

„**Мој отац.** Он нас је много тукао. Ми смо се међусобно браниле, мене брани старија сестра, ја браним млађу. А за врсте насиља, знам да постоји психичко и физичко... Не знам више шта могу да набројим. Имала сам и психичко и физичко злостављање.”

„**Неслога између људи и разновразни конфликти.** Некада су они изражени више, некада мање, неко може више да трпи, неко мање – све зависи од људи.”

”

Као заједнички елементи и основни закључци који се могу извући из продубљених интервјуа, издваја се следеће:

- У погледу партнерског насиља, почетак односа насилника и жртве карактерише топлина, брига, нежност, који постепено первертира у тежњу за контролисањем жртве (контролисање новца, кретања, социјалних контаката);
- Када смо питали испитанице да наведу који све облици насиља у породици постоје, сексуално насиље као облик се најчешће заборавља, а најфреквентније је физичко и психолошко насиље;
- Психолошко (и вербално) насиље пратило је све друге облике насиља;
- Иако се не може уопштавати на основу квалитативног дела истраживања, није уочена јака веза између облика насиља и спремности да се насиље пријави, већ су више други фактори подстицали ову (не)спремност;
- Уочено је трансгенерацијско преношење дисфункционалности – готово сви насилници су одрастали у насилном окружењу и били жртве насиља. Такође, (породична) дисфункционалност подстакнута је у неким случајевима и болестима зависности (алкохолизам, коцкање) уз здружене поремећаје личности¹³ (нарцисоидни поремећај личности, посттрауматски стресни поремећај);
- Мајчинство је велики мотивацијски фактор за пријаву насиља или напуштање насилника, али тек када жртва процени да је и живот/здравље/будућност детета угрожено;
- Поред деце, као велики мотивацијски фактор јавља се подршка околине – пре свега је значајно уколико постоји подршка породице, а на другом месту и шире околине (која може бити супститут уколико изостане подршка уже породице). Ипак, у већини случајева подршка изостаје, првенствено због нормализације насиља који су последица традиционалистичких и културолошких патријархалних образаца;
- Разлози за непријављивање насиља у породици: неповерење у институције, страх, стид, психолошка везаност за насилника;
- Подршка која им је била најпотребнија: психолошка пре свега, а на другом месту финансијска;
- Све испитанице које су жртве насиља (без обзира на облик и интензитет) показивале су и показују и даље знаке реакције на трауму. Штавише, оне саме по интернету траже и дају себи дијагнозе како би боље разумеле шта им се догађа. Тако говоре о депресији, посттрауматском стресном поремећају, Стокхолмском синдрому. Свака је имала изражену потребу за психолошком подршком, а неке су стручну помоћ саме потражиле;
- Радом институција којима је насиље пријављено жене углавном нису задовољне: начином на који су им се обраћали представници институција, незаинтересованост, а посебно је наглашено да готово нико не показује емпатију и саосећајност са жртвом која се налази у том тренутку у стању шока (нико није питао жене како им је, нико им није казао лепу реч, пружио подршку, утеху);
- Искуства других жена делују терапеутски, учвршћују им самопоуздање и у њима проналазе доказ да нису саме и нису "луде";
- У разговору са жртвом, особа која разговара треба да буде посебно сензитивисана

13 Ово су речи испитаница, ауторке се ограђују од дијагностификовања.

и обучена, јер је танка линија где једна реч саговорника може жртву "гурнути" у неком правцу (било да је оснажи да пријави насиље и истраје, било да је демотивише);

- Напоследку, битно је приметити да мотивација жена да учествују у истраживању и поделе своје личне приче није била новац – свака је истакла да жели да помогне неком другом да не прође кроз исто што и она, те да се надају да ће се нешто променити уколико своју причу испричају јавно.

Појединачне анализе сваког од **7 полуструктурираних продубљених интервјуа** налазе се у Анексу 1 ове студије.

5.2. Фокус групе

Поред разговора са жртвама насиља у породици, разговарали смо и са женама које се баве овом темом. С обзиром на то да је реч о женама које имају вишегодишње искуство рада са жртвама насиља, било је од велике важности да чујемо и шта оне имају да кажу.

У фокусгрупним дискусијама учествовало је укупно 19 представница цивилног друштва које у свом фокусу има рад са женама које су биле жртве насиља: Ромски женски центар Бибија, Центар за подршку женама СОС Војводина (две учеснице), Удружење Рома Нови Бечеј (две учеснице), Бефем Београд, ФемПлатз Краљево, Феномена Краљево, Форум жена Пријепоље, Импулс Тутин, Жене за мир (две учеснице), Женска солидарност (две учеснице), Ромски центар за жене и децу Даје Београд, Из круга Војводина, Сос Власотинце и Женски центар Ужице (две учеснице).

Као и са испитаницама које су доживеле насиље, питали смо и представнице организација које раде са женама шта је то што им прво падне на памет када чују насиље у породици.

Асоцијације: предрасуде, фемициди, све веће бројке, СОС телефон, велики број жена и Ромкиња које трпе насиље, црна статистика, моћ, стање немоћи, невидљиви облици породичног насиља који се тичу традиције, плач жена и деце.

Слика 5.2.1. Асоцијације испитаница на насиље у породици, организације које раде са женама

Предрасуде, мени барем. Зато што мислим да се у друштву много прича о томе али на погрешан начин и да се не разбијају те класичне предрасуде и стереотипи. Да их на жалост и након много обука имају професионалци у институцијама, да и даље насилници имају подршку у друштву за разлику од жртава.

Мени прво на памет пада тај **фемцид** и та пракса спорог процесуирања насилника и уз све постојеће законодавне механизме, али исто тако то док причамо о насиљу некако ми се чини да је фактор који је присутан у свим сферама нашег друштвеног и јавног и другим областима живота.

Моја прва асоцијација јесте **црна статистика**, не само за питање насиља у породици, него за питање насиља над женама иначе.

Имам разне асоцијације, рецимо **моћ** ми је прва. Не као класично како ми објашњавамо насиље као позицију моћи, већ мислим да често и професионалци и средина преузимају ту моћ да одлучују шта је за жену најбоље. Да ли да пријави или не пријави, да се разведе или не разведе.

Прва асоцијација би ми била фемцид, али друга асоцијација ми је неки невидљивији облици породичног насиља који се тичу традиције. Ситуације када ми можемо да присуствујемо породичном насиљу, а то су славе, венчања, свадбе и слично. Када имамо прилику да видимо жене у тим ситуацијама и како реагујемо.

Просечна оцена коју учеснице фокус група дају за проблем насиља у породици у Србији и превенције и борбе против насиља јесте између довољан и добар (2,5). Испитанице наглашавају да је у поређењу са ранијим периодима, од пре десет, двадесет и више година дошло до веома значајног напретка у овој области, али да и даље постоји изузетно велики простор за рад и напредовање. **Напредак у законској регулативи је оцењен позитивно**, а посебно се позитивно оцењује и то што је држава препознала невладин сектор и организације које се баве женама као једног од актера који треба да буду укључени у борбу против насиља и превенцију овог проблема. **Оцену генерално смањују регионалне разлике и неуједначена пракса, непостојање свих институција у свим окрузима Србије** (нпр. Ужице нема Сигурну кућу), **а пре свега недостатак контролних механизма.**

Морам да дам тројку јер мислим да доста тога може да се уради да буде боље, наш највећи проблем у Златиборском округу, у граду Ужицу, јесте непостојање сигурне куће, односно сигурног смештаја за жртве. Већ годинама из Ужица ни једна жена није смештена ни у какво прихватилиште што је заиста јако проблематично кад већ говоримо о теми зашто жртва не пријављује...

Нула, зато што сматрам да још увек, колико год се прича о превенцији насиља, колико год се трудимо да се не дешава суицид, колико год да радимо ми из цивилног сектора, не можемо да утичемо на судство, а и чини ми се да нам се све више и више има убиства жена, повећава се насиље итд. Мислим да је држава кренула да ради на елиминисању свих видова насиља према женама, али све је то минимално, мени се чини да ћемо ми још 50 година да радимо да би дошли до неке тачке, мислим до неке тројке.

Ја бих дала тројку. Оно што смањује оцену јесте то да нема контролних механизма и да нажалост и даље представници институција поступају по неком личном нахођењу. Није уједначена пракса.

Ја бих дала 2+ јер постоји читав низ закона који су пренети из феминистичке агенде и мејнстрим државне стратегије. Имамо неке законе који су добри и који регулишу проблем насиља у породици. Оно што недостаје су контролни механизми. Читав низ ствари и даље је остављен на милост и немилост полицијских службеника, центара за социјални рад, психијатријских установа. Још увек је доста тога остављено да се одлучује на основу вредности и уверења неких од тих ланаца који учествују када жена пријави насиље.

Није баш све тако црно, мислим да људи реагују све више и да смо ми из невладиних организација смо уложили доста труда у борбу против насиља. Моје искуство говори да и људи који раде у институцијама су уложили велики труд што се тиче овог проблема.

Ето постоје ти неки пропусти наравно, али исто тако у односу на раније, жене више реагују, некако су едукованије коме могу да се обрате, више се о томе говори, него што се раније говорило па ето због тога не бих баш дала најнижу оцену..

У погледу генерално проблема насиља у породици у Србији и превенције и борбе против овог друштвеног проблема испитанице не праве велику разлику у давању просечне оцене. **Као посебан сегмент у којем постоји простор за побољшање у погледу превенције и борбе против насиља у породици учеснице фокус група наглашавају и рад са насилницима, а не само жртвама.** Оне истичу да је рад са насилницима неоправдано запостављен, а посебно ако имамо на уму да је регулаторни оквир ово предвидео (Закон о родној равноправности и Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период од 2021. до 2025. године).

Мислим да не треба да се ради само са женама, мислим да институције уопште не раде са насилницима. Сад су и насилници научили, па уместо да жена пријави насиље, насилник оде пријави жену па онда жена иде 48, месец дана избацује је из куће и то је то.

Код нас је то тек уведено прошле године Законом о родној равноправности и новом Националном стратегијом за борбу против спречавања насиља над женама и насиља у породици, да се омогући тај рад паралелно са насилницима, да ће радити едуковани акредитовани стручњаци и претежно су то водитељи случаја центара за социјални рад који су те акредитоване обуке прошли још 2011. године, али није заживело код нас, паралелно са специјализованим организацијама које раде са жртвама насиља. Значи ти акредитовани стручњаци раде са насилницима за промену образаца насилног понашања, а организације попут наших раде са његовим жртвама или његовом жртвом. Нажалост код нас, у Србији, још нису успостављени стандарди рада али су донети у оквиру неког пројекта, где је носилац био УНДП и када погледате услове које морају да испуњавају насилници да би могли да уђу у тај програм су јако ригорозни. Ево схватите да је један одређен број насилника и то оних, да кажем, најгорих насилника не могу да уђу у програм, вероватно процене да нема ефеката. Тако је код нас у Србији.

Међутим, **истичу да постоје велике регионалне разлике у Србији. Посебно ниске оцене добијају Рашки и Златиборски округ, као и Јужна Србија (Јабланички округ), док је Моравички округ оцењен највишом оценом.**

Моравички округ – чиста петица, Златиборски округ – јединица, Рашки округ, зато што имамо све податке исто јединица. Е то је проблем што једна држава, исти систем, исти закон али то је проблем у професионалцима, стереотипи и предрасуде и сама примена. Знате када ви имате међу професионалцима насилнике, шта можемо да очекујемо...

Моравички округ, ту су две локалне самоуправе, гледајући по институцијама, Горњи Милановац и Чачак. Зато што они у потпуности доследно примењују оно што је код нас прописано, и ту жртве уживају потпуно благовремену и делотворну заштиту. Ја ћу вам само један сегмент рећи постоји законска могућност да јавни тужилац покрене поступак за мере заштите, значи то су пет неких мера забрана за насилника које трају годину дана, то код нас постоји већ од 2011. године у породичном закоником. **Ако вам ја кажем да у Златиборском округу на пример у Ужицу, тужилаштво није поднело од како ми пратимо, за седам година, ниједну ту тужбу. А ако то ради тужилаштво у Чачку годишње у просеку од 150 до 200 поступака, онда је ту све јасно.**

Југ Србије, конкретно Јабланички округ, много заостаје и за Београдом и за Новим Садом, Нишом. Једва двојка. Помак јесте направљен, јесте прича се о томе, али резултата нема.

Ја сам са Југа, ми имамо добре законе, али нема ко да их спроводи. Јако велика моћ је дата Центрима за социјални рад а зна се како наше институције функционишу – страначки. Све док су нам и странка и црква у институцијама ми нећемо видети помака. Нула.

Мишљења учесница фокусгрупних дискусија су подељена у погледу нове Стратегије за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период од 2021. до 2025. године. Са једне стране, део учесница признаје да није довољно упознат са овим документом. Са друге стране, **међу учесницама које су упознатије са Стратегијом чују се ставови да је документ добро замишљен и написан, али да постоји велика резерва у његову имплементацију и евалуацију.** Такође, у једној фокус групи, дискусија на ову тему је завршена и пре него што је почела јер је једна од учесница рекла **“Ако је то она Стратегија у чијој изради је учествовао човек који је два пута правоснажно осуђен за насиље у породици, онда мислим да треба да се поништи”**, са чиме су се остале учеснице сложиле.

Јесте, било је израде стратегије, али мора та стратегија да се прати. Исто као кад радиш пројекат ти мораш да пратиш низ активност и евалуацију, ми морамо. Да ли смо неку од стратегија евалуирала? Нисмо, реално, чињеница је да се доносе стратегије, имали смо Стратегију за смањење сиромаштва, па да ли смо га смањили и шта смо урадили са том стратегијом, све је дискутабилно.

Остало ми је онај део око образовања и превенције. Ако се не варам тамо се предвиђа да се уведу садржаји у формални део образовања, превентивно. То ми је главни утисак. Мада сам је давно читала. Сећам се да је то остало предвиђено.

Сећам се да је било предвиђено да се формира тело за праћење фемицида, то ми је једино упало у око, а то још није урађено.

Добро је покривено. Сва наша документа, све што је урађено добро је урађено, нема ту неких пропуста, ни у законима ни у стратегијама.

Моје мишљење је исто. Све је добро урађено на папиру сад је питање како се имплементира.

Представнице организација које раде са женама жртвама насиља истичу да у погледу облика насиља, **психичко насиље прати све друге облике насиља и да је веома фреквентно, а посебно подвлаче да је сексуално насиље непрепознато и да саме жене не знају да препознају сексуално насиље у браку.** Учеснице које су долазиле из мањих градова, а посебно оне које раде са вишеструко угроженим категоријама жена, истичу да жене неретко не препознају не само сексуално, већ и психолошко и економско насиље, те да је то дубоко условљено културолошким и традиционалним обрасцима, према којима је "нормално" да мушкарац води рачуна о финансијама, или да буде "нервозан и виче на жену".

Не постоји крута правилност у погледу тога да ли су жене које се јаве организацијама за заштиту жена већ спремне да пријаве насиље – некада да, некада се јаве тек пошто су пријавиле насиље и имају проблем са институцијама, некада нису спремне и организације им дају дуготрајну подршку према индивидуалним потребама корисница.

Примећено је да већи проценат јављања жена бележе када се у медијима говори о томе и када се у медијима појављују.

У принципу, жене дуго не препознају психичко насиље и може да прође доста времена док се не догоди физичко насиље, али не тај први пут него кад то почне да се понавља и када то постане интензивније и учесталије. Женама је јако тешко да причају о сексуалном насиљу, и то је оно што оне последње проговоре. Такође, не препознају облик економског насиља, као и психичког насиља.

Негде наше искуство је показало да се жене у последње време најчешће обраћају због психолошког насиља. Разни облици вређања претњи, омаловажавања, да ништа није довољно добро што уради, да су то нека вређања на дневном нивоу. Јако интензивно психолошко насиље, прати га негде економско и физичко....Међутим претходне две године се повећао број жена које се јављају и које су се обраћале институцијама. Значи, ми смо већ нека трећа карика. Она је већ пријавила полицији, неретко је неки судски поступак у току, али њој је потребна нека додатна подршка. Јер све то иде изузетно споро, зато што наилази на различите ситуације у тим институцијама... Дакле психолошко, економско и физичко. Што се тиче пријављивања, наше искуство је да су се жене оснажиле сада и да већ препознају и већ су саме тражиле помоћ, али им је потребна додатна подршка како би се оне испратиле у свим тим поступцима који је чекају.

Код нас најчешће пријављују физичко насиље и ухватили смо неки ритам да у ситуацијама када имамо некакву уличну акцију или појављивање у медијима жене онда више пријављују него када се не оглашавамо. Око 70% или 80% случајева је физичко насиље, мада када нам оне то пријаве испостави се да ту има и психолошког и социо-економског и сексуално и све врсте насиља... да она то све не третира као насиље. То се сматра нормалним. Оне кажу, шта то, на сваку моју колегиницу супруг понекад викне, то је малтене део фолклора, да је муж или партнер нервозан када дође са посла, то се не сматра довољним разлогом да се нека заједница распадне, и да оне то пријаве.

Али оно што се дешава, и шта ми не можемо да избегнемо, када имамо неки наступ у медијима и где говоримо о томе (о чему је друга учесница већ говорила), нама након тога стижу поруке на друштвеним мрежама и где нам се јављају жене са врло експлицитним описима насиља које трпе и питају нас шта да раде. Ја их увек упућујем на оне организације које се примарно баве тиме уз пригодну поруку. Не бавимо се насиљем на тај начин. Али када говоримо у медијима или имамо пост на друштвеним мрежама увек нам жене пуно пишу.

О важности причања о насиљу у породици у јавном простору, нису важни само медији, већ и неформално окружење жена у којем оне разговором оснажују једна другу да говоре, па и пријаве насиље. Тако једна од учесница говори о значају који разговор на послу у фабричким халама између упосленица постаје важан и о томе колико је важно да ова тема не остане у приватном простору жена и колико једна другој помажу да препознају различите облике насиља.

Као главне разлоге за непријављивање насиља у породици над женама, искуство жена које раде у организацијама које се баве овом темом, показује да су разлози вишеструки и условљени датим друштвеним контекстом и појединачном, породичном ситуацијом, али и психолошким стањем жене у датом тренутку (животне околности, животна доб, самопоуздање, слика себе и свог односа, да ли може да замисли себе ван односа са насилником, емотивна везаност за насилника и сл.).

Страх (за себе и своју децу, остале чланове породице, пријатеље), изостанак подршке околине која репродукује традиционалне и патријархалне обрасце понашања (у којима се проналази оправдање за насилника у томе што је нервозан, нерасположен, ради пуно итд., и у којима је жртвовање за децу подразумевано).

Врло је различито за сваку жену, свака жене има склоп неки различитих околности због који не пријављује. Ја бих само да додам неке ствари које мени падају на памет а које нису поменуте, или нису везане ни за једну од ових групација посебно, а то су страх, просто свака жена има свој лични доживљај, јер већина их доживљава претње које су врло сликовите и врло конкретне. Свака жена донекле има свест колико је тај њен насилник спреман да те претње обистини. Ми када радимо са женама сусрећемо се са тим огромним страхом, јер увек су претње уколико пријавиш, уколико иде одеш десиће се теби, али не само теби него и деци, примарној породици, пријатељици код које би она отишла. Тако да мислим да је дефинитивно тај страх да ће он, поготово уколико је насилник склон алкохолу или дроги, да ће се он први следећи пут када се напије или буде под дејством неке супстанце бити спреман да је удари где год да је она. Тако да ето тај страх, јер мислим да имају осећај да када су поред њега, да донекле контролишу ситуацију, колико год то чудно звучало, али када су ту знају како је расположен, знају како шта, да негде све то избегну, а у колико оду живе у константном страху да ће то да се деси. Тако да мислим да дефинитивно страх и друга важна компонента јесте подршка њене околине, најближе, уколико она у својој околини или примарној породици чује да ипак треба да још мало притрпи или да због деце треба да остане итд. то ће њу просто враћати константно назад.

Поред **страха за себе и друге**, као главни разлози за непријављивање насиља јављају се и: **неповерење у институције, деца и перципирана улога мајчинства као саможртвујућег** (деци су потребна оба родитеља, задатак жене је да очува породицу на окупу), **зависност од насилника** (економска, емотивна, стамбена).

Да пријаве насиље такође разни фактори и неретко исти фактори који доводе до пријављивања, могу да доведу и до непријављивања, попут перцепције своје улоге као мајке – да ли штити децу од насилника или штити децу тиме што мора да одржи породицу на окупу. Штавише, уколико је насилно лице син или кћерка жене, драстично се умањује шанса да се пријави насиље, због срамоте, страха и стида. Понекад окидач бива врста односно тежина телесних повреда (остали облици насиља се дуже трпе), а учеснице фокус групе пријављују да понекад и освета може да буде мотивација (уколико насилник пронађе другу жену и реши да је напусти). **Подршка околине, едукација и економска оснаженост и независност су такође препознати као кључни фактори који помажу да се насиље пријави.**

Ја бих исто на прво место ставила страх, на дуго место бих ставила вероватно можда то неповерење да може то да буде другачије, а треће су ти усађени патријархални или ти наши традиционални обрасци, то да породица треба да буде на окупу, да су деци потребна оба родитеља и да је њен ултимативни задатак да очува породицу на окупу као жене. Тако да мислим да се некако много тешко у својој глави одвајају од чињенице да оне више неће бити у браку и спремне су да трпе много тога само зарад тога да је породица скупа и да имају оба родитеља, јер чим је развод онда немају оба родитеља.

Када покушају да траже помоћ и та помоћ не буде адекватна, проблем постаје још и већи. Нама који радимо у таквим организацијама то прави још и већи проблем. И ми осетимо ту безизлазност. Неке жене су све покушале, пријављивале, напуштале насилника и немају где, и то није она прича, неће да га напусти, оне стварно немају где. Нема стан, примања а свесна је свега. Нама је тада јако тешко да пружимо подршку, све то што ми можемо она је већ пробала, њој треба конкретна помоћ, стан, посао, а ми то не можемо да пружимо.

Рецимо жене са којима радимо често не препознају да је нешто насиље, неповерење у институције и немају храбрости да изађу из круга насиља.

Уколико она у својој околини или примарној породици чује да ипак треба да још мало притрпи или да због деце треба да остане итд. то ће њу просто враћати константно назад, док ако има подршку и ако је она заиста права подршка, не мора да ни да буде од примарне породице, може да буде од неке пријатељице, колегинице на послу која ће јој на неки начин давати ветар у леђа да је то боље за њу, то ће доста да допринесе да она пријави насиље.

Разни су фактори. Жене пријаве кад добију први шамар, и не врате се том насилнику. Неке пријављују кад више не могу да трпе тако тешке телесне повреде. Опет неке жене пријављују тек када насилник постане агресиван и према деци или неким другим члановима њене породице. Имамо доста таквих случајева да жене пријаве насиље тек онда када насилник нађе другу жену и реши да је напусти, бар 10% случајева које имамо су такви (оне већ десет година ћуте и трпе а он је нашао неку другу жену).

Сад сам се сетила још једне групе исто се тешко одлучују, малтене и не пријављују. Када је у питању мајка и трпи насиље од одраслог сина или одрасле ћерке. Имали смо чак 5/6 случајева где је мајка трпела од стране одрасле ћерке насиље, обраћале су се нама али само надајући се да ће уз нашу помоћи подршку наћи начин како да промени понашање своје ћерке. Не пријављују, без обзира да је и одрастао син, мајке се најтеже одлучују да пријаве дете.

Врста подршке која им је најпотребнија је психолошка и економска. Психолошка подршка је потребна у читавом процесу, као и након њега, док је економска подршка потребна у значајније конкретнијем облику и облику који ће бити (само)одрживији (примера ради, запослење, вртић за децу коју немају са киме да оставе ако пронађу посао и слично). Такође, **испитанице посебно наглашавају улогу здравственог система и одговорност запослених као првог фронта подршке женама које се нађу у здравственој установи, јер верују да би требало додатно едуковати, сензитивисати и охрабрити запослене у здравственом систему да поразговарају са женом за коју посумњају да је жртва насиља, а потом и да пријаве** (постоји службена дужност да се пријави насиље, али ова дужност се у пракси односи најчешће на физичко насиље, док се занемарују остали облици насиља).

Оно што све време покушавам да кажем, није само фора пријавити насиље јер после те пријаве насиља постоји цео процес где те жене обично одустану од тога, негде на пола путу или добију шта су желеле али на крају одустану од тога и врате се у то насиље. То је јако тежак период за њих, некако им је најпотребније да имају подршку током целог тог процеса и праћење од стране нас и институција.

Важно је да додам, у нашем случају, да се жене ослањају на себе и на ту подршку коју могу у заједници да добију. То је да се запосли. Она не види ту могућност да ће њој институције помоћи да се она осамостали да буде безбедна. Можда од стране полиције, од стране институција, као Центар за социјални рад се не рачуна, на Сигурне куће се апсолутно не рачуна. Жене које се нама обраћају су жене које су се јављале службама, оне траже помоћ. Њима треба конкретна помоћ и подршка. Ту је било више случајева жена да им треба некако да им скупимо паре, да платимо за кирију, један месец да премосте, да купе храну, да се склоне. Женама које су у ситуацији насиља колико год да је важно да их психолошки подржимо, наше искуство је да мора да постоји једна паралелна подршка а то је да она буде економски сигурна и безбедна. Углавном су то жене са децом, без игде ишта.

Ја негде посебно видим одговорност система здравствене заштите када су жене са искуством насиља у питању. Због тога што ту негде нису препознате, ја радим у дому здравља и често срећем жене. Оне иду са једног места на друго. Ја могу да препознам да оне јесу са искуством насиља, шта раде наши лекари... једноставно лакше је да та жена не буде заведена као жена која трпи насиље већ се она шаље код једног специјалисте па код другог, док се жена не излуди не исцрпи тотално и дигне руке од свега тога. А тако је видљиво и уочљиво да жена има сметње које су изазване рецимо психолошким насиљем и другим врстама насиља. Ја видим ту недостатак прве те подршке за жену која је преживела насиље.

Ромкиње се налазе у посебно маргинализованом и рањивом положају. Постоје системски и културолошки фактори који додатно отежавају Ромкињама да препознају и пријаве насиље. Поред фактора који важе и за општу популацију, а који доприносе непријављивању насиља (старост, рурално насеље, необразованост), код Ромских жена делују и специфични фактори. **Неповерење Ромкиња у институције је на изузетном нивоу, између осталог јер у институцијама наилазена расизам и дискриминацију због своје етничке припадности.** На системском нивоу посебан проблем имају и лица без докумената, које институције уопште не препознају.

Такође, културолошки фактори специфични за ромску заједницу додатно окоштавају већ неповољан положај жена у заједници. Уколико Ромкиња пријави насиље, постоји уверење да је то "проклетство", те су потенцијалне последице искључење и изопштење из заједнице, а у ситуацији када нису стамбено ни економски оснажене да се одвоје (саме или са децом) од насилника и окружења у којем се догађало насиље, драстично се смањује шанса да се насиље пријави.

Учеснице фокус група стога наглашавају да је од изузетне важности приближити институције Ромкињама, економски их оснажити, те радити на смањењу дискриминације према Ромкињама у институцијама.

Постоји мишљење да се службеници у институцијама другачије опходе према Ромкињама него према другим женама и да због тога често Ромкиње и не пријављују насиље институцијама.

„Једноставно да Ромкиње имају поверења у институције и да иду у институције и да се то промени да нема дискриминације и осуде жене које преживљава насиље. Као што имају поверења у нас, јер разговарамо са њима у насељу, тако би требало да им се институције приближе. Да Ромкиње добијају више информација шта је све насиље, јер га веома често не препознају. И рекла сам економско оснаживање Ромкиња, да је јако важно.... Што се тиче о расизму и дискриминацију према Ромкињама и маргинализованим групама, када би бар један случај суспендовања полицијског службеника који је дискриминисао, изашао у медије, можда би била другачија слика.”

Карактеристично за Ромкиње је да не могу да пријаве насиље јер немају где да оду. Довођење полиције у ромску махалу је проклетство и таква жена мора бити прогнана, она више није пријатељ и нема места у махали, сви ће је мрзети и да је изопште. А то је велика цена зато што не припада ни већинском становништву, а њена основна матична породица каже ти си нас осрамотила и нема где. То је бунар...јако велика одлука да би Ромкиња пријавила насиље.

„Кад дође до нас пријава...то је страшно...16 копчи, живот угрожен. Због економске зависности, проблем за Ромкиње. Деца удата од стране родитеља, они раде са њима шта хоће, као робље.”

Овај Закон неприменљив је кад су Ромкиње у питању, јер кад тамо каже ајде сад насилника да одстранимо, она не може да одстрани насилника у кући зато што јој ту живи и свекар и девер и ко зна ко, онда она мора да изађе. Немају где да живе. Ми жене не можемо да склонимо у Сигурне куће јер не примају жене са децом, без докумената, да не причам о томе што кад уђу у Сигурну кућу је њима забрањено да нам се јављају.

Особе са инвалидитетом бележе вишеструку зависност од насилника, зависе економски, физички, здравствено, емотивно. Жене са психичким поремећајима или жене које доживљавају насиље од члана породице који има психијатријску дијагнозу, поред наведених облика зависности имају и додатно отежавајућу околност што насиље најчешће није ни препознато нити се може објаснити. Све ово додатно отежава могућности за пријављивање насиља. **Затвореност таквих групација, посебно када је реч о особама са инвалидитетом, онемогућава организацијама које се баве женама и да дођу до таквих жена те да поделе са њима информације, а могућност за пријављивање насиља готово да и не постоји.** Додатно, институције нису прилагођене за особе са инвалидитетом. Не само да постоје стереотипи и предрасуде међу запосленима у институцијама, већ не постоје ни физичке могућности за жене са инвалидитетом да приступе институцијама (неприступачне Сигурне куће, лица која су запослена дискриминишу особе са инвалидитетом). **Посебно угрожена поткатегорија ових жена јесу и жене које су смештене у установама социјалне заштите за смештај одраслих лица.** Догађа се да ове жене трпе двоструко насиље – од запослених у институцијама до својих партнера које су пронашле у институцији. Изолованост и затвореност ових институција жене које доживљавају насиље чини додатно невидљивим.

Ми смо овде чак упошљавали и жене које су имале и менталне проблеме а које су притом и биле жртве насиље, још када се догоди та комбинација да жене има менталне проблеме или психијатријску дијагнозу а да је жртва насиља. Прво какве су њене перцепције, свест о томе, њено расуђивање, свест о томе, прихватање, како тек њу усмерити и упутити да пријави институцијама а да је они схвате за озбиљно.

Када се ради о особама са инвалидитетом, оне се још теже одлучују да пријаве насиље због своје физичке зависности, здравствене зависности, зависности у сваком погледу, значи животне зависности од учиниоца насиља, односно од насилног партнера. Мали је тај број жена које су нам се обратиле, да ли је то слабовидост или слепило, да ли је то ограничено кретање, углавном оне се јако слабо одлучују баш из тог разлога зато што постоји та посебна веза и зависност од партнера који на жалост и буде починилац насиља. Онда имамо и ситуације жена чији партнери имају менталне проблеме, психијатријске дијагнозе, па чак и где им је одузета пословна способност, а оне су додељене као старатељи. Оне су у двоструком ризику, мислим да не причам колико особа којој је одузета пословна способност има менталну болест или психијатријску дијагнозу да разуме било какву судску одлуку или меру, немају разумевање и то је велика празнина, једна вакум је у регулативи. Те жене из тих разлога због бриге о њему и свести да он болује неће пријављивати.

Само не бих волела да испустимо жене које су смештене у резиденцијалним установама односно у установама социјалне заштите за смештај одраслих лица. Ми смо имали неколико жена које имају неки вид менталног или интелектуалног инвалидитета које су тамо и неретко се дешава да оне тамо уђу у неке партнерске везе, то су домови мешовитог типа и ту долази до партнерског насиља и долази до насиља од стране запослених у тим институцијама. У периоду короне те институције су биле потпуно изоловане, иначе су изоловане, ван неких градских насеља, можете да замислите када ми се трудимо да радимо неке кампање промовишемо, тој групи жена не значи ништа јер те информације не долазе до њих. С друге стране оне и ако чују за нас, када пожели да вас позове, оне тамо имају неке мобилне телефоне са ограниченим кредитом који се брзо потроши, имају оне хало говорнице, и сад имате 20-30 корисника који су ту око једне жене. Нема момента поверљивости да она може да исприча шта се њој дешава. То је један проблем. Други, да су жене са различитим врстама инвалидитета неретко у организацијама особа са инвалидитетом, вероватно сте чули Удружење параплегичара...) то су исто заједнице које су прилично затворене, заједница глувих исто, јер је комуникација таква каква јесте, они једни са другима највише проводе времена. Онда кад се ви појавите са оваквом неком причом, они кажу, аха женска прича, нешто причате о насиљу и када покушате да уђете и у те организације које су затворене имате оне који су председници, секретари који вас не пуштају да дођете до тих жена и неретко вам кажу тога нема код нас. Ми знамо да се те жене из организација поједине јављају. Хоћу да кажем да некада и сама информација о начинима обраћања иде тешко а пријава сама по себи још теже.

Сигурне куће – показала се исто дискриминација, ми смо радили истраживање, фокус групе, пре пар година, Ромкиње и жене са инвалидитетом преживе дискриминацију, расизам и од стране особе у сигурним кућама и од стране жена смештених у сигурне куће.

Религијске мањине представљају посебно угрожену групу нарочито када је реч о исламској вероисповести и Шеријатском законнику који верујући поштују. Овде се са иначе традиционалним патријархалним обрасцима који важе за целу Србију укрштају и верске норме, које додатно отежавају положај жена и умањују шансу да се охрабри да пријави насиље. Потенцијална изопштеност из заједнице и осуда околине је један од најдубљих страхова које жене спречавају да пријаве насиље.

Ево поменућу места попут Сјенице, Тутина, околина Новог Пазара, због специфичности саме културе и тих обичаја, још је специфичнија ситуација, поготово ако говоримо о женама са Пештарске висоравни, дефинитивно тешко да ће пријавити. Има одговор жена трпи насиље, и такав смо одговор имали, ја не могу то да урадим ја сам у верском браку са њим. О посебним предрасудама и стереотипима говоримо, нећу причати о институцијама читав низ би могли да испричамо шта значи у тим крајевима када постоји таква предрасуда о институцијама.

Старије жене су такође препознате као оне код којих су традиционалистички патријархални обра-сци снажније изражени. Додатно, уколико на све претходно жена живи у руралним срединама, где је едукованост на нижем нивоу и где су традиционални патријархални културни обрасци понашања још укорењенији, шансе да жена пријави насиље се још више умањује. Наиме, **жене које живе у руралним срединама чешће не знају да препознају насиље, а ако га препознају чешће не знају ни коме да га пријаве нити на шта имају право, економски и стамбено су зависне од насилника, нису запослене, немају ни здравствено осигурање.** Уколико је реч о селима која су разуђена, ситуација се додатно компликује – до жена готово да и не долазе никакве информације, неке немају ни приступ телефону, а уколико дође до насиља чак ни комшије нису у близини да би могле да јој помогну.

Говоримо о селу, на пример, замислите када једна жена има такав статус да нема ни здравствену књижицу, рађа децу, остаје трудна, не одлучује ни о рађању, буде у малињаку ради, ујутру мора да оде у малињак и буде тамо до увече док је не позову, до самог порођаја. Да не причамо о неплаћеном кућном раду, у потпуности економски зависне, на његовом су пољопривредном газдинству и тако даље. Примарна породица не даје подршку, нема где да се врати, тако да су оне још тежим облицима насиља изложене. Тај неплаћен кућни рад у том

његовом газдинству, то се насиље над њом врши. То је тако тежак физички рад, онда нису им лако доступне институције, неке од њих немају ни телефон, онда сама удаљеност урбаних средина где јесу институције, како доћи до њих, не постоји ни тај локални јавни превоз, не функционише на најбољи могући начин, а већ да не причамо о потпуно успостављеној контроли. Тамо када би запомагала, у нашим селима нико је не би чуо јер су куће толико одаљене да би је тешко било ко чуо.

Оцене рада појединачних институција које се баве проблемом насиља према женама у породици, учеснице фокус групе оцењују на следећи начин (видети графикон).

Графикон 5.2.1. Просечна оцена за рад институција

Највишу просечну оцену добијају невладине организације за подршку жртвама насиља (4,53). Учеснице фокус групе оцењују веома добром до одличном оценом рад ових удружења. Разлог за високу оцену јесте што се раде у својим максималним капацитетима, сензитивисани су и едуковани, труде се да чују и помогну свакој жени, а простор за побољшање свога рада виде

у јачању људских и финансијских капацитета, као и у већој видљивости у јавном простору, као би дошли до што више жена.

Полиција се налази на другом месту као најбоље оцењена институција, иако је друго место далеко испод првог по висини просечна оцене. Наиме, учеснице фокус група дају за рад полиције просечну оцену добар 2,94. **Испитанице наглашавају да је рад полиције последњих година унапређен, пре свега новим законским регулативама,** а посебно позитивно оцењују рад инспектора и инспекторки. Ипак, **велики простор за напредак постоји посебно у погледу теренског рада патрола које излазе на терен по позиву.**

Полицији бих дала 4, само зато што мислим да су унапредили своје поступање и више не чујемо толико критика на њихов ради и мислим да су највише напредовали у последњих неколико година што се тиче тог њиховог поступања, али и даље имамо баш оне примере о којима је саговорница причала, да буду изрекнуте хитне мере и њему и њој из потпуно неких глупих разлога или када их питамо за неке податке види се да их не воде баш ажурно како би требали и да немају податке о неким пријавама насиља, али у сваком случају мислим да се то постојањем ових надлежних полицијских службеника који се баве том темом и који су прошли додатне обуке подигло то њихово деловање на неки доста бољи ниво.

Превише смо их наградили зато што смо ту виделе највећи помак у ових претходних 7 или 5 година. Помак у смислу што су те хитне мере заиста промениле положај жртве, а они их конкретно на терену реализују, фактички су добили неки додатни алат у својим рукама, што је јако важно. А и то што видимо да су напредовали у односу на све ове институције које јесу добиле законе, а скоро да се нису мрднуле са мртве тачке, и даље то није идеално, и даље ти који су обични у патроли могу имати можда неки став, али наше кориснице можда то сад већ и очекују, њима је важно да кад дођу тамо да ће их надлежни полицијски службеник који је за то задужен саслушати, стварно од стране њих никада нисмо чули притужбу, барем у Ужицу. Вероватно се то разликује, али заиста професионално одрађен тај први разговор са жртвом у просторијама полицијске управе тако да, и онда се десе те хитне мере и оне имају утисак да се ипак нешто десило јер се ми сећамо још горих прича од пре 5 или 7 година где нису хтели да изађу на лице места. Тако да можда смо зато дале ту већу оцену, зато што смо ту највише осетиле да је ту највише одахнуло на неки начин, тај проблем жртва највише се померило. Мада није сигурно идеално.

Оцену преко довољан два добиле су још **здравствене установе (2,05)** и **медији (2,35)**. Здравствене установе су оцењене ниско првенствено јер здравствени радници пријављују насиље по службеној дужности тек када жена дође са тешким телесним повредама, али није случај да се пријављују други облици насиља, нити се женама пружа подршка и информације. Када је реч о медијима, оцена је на близу половине петостепене скале јер постоје медији који професионално извештавају, али постоје и они којима је кликабилност и сензационализам једини циљ.

Здравствене установе, ја бих дала 2, нисам приметила да се на било који начин баве овом темом, нити сам чула да је нека корисница рекла да је одатле кренула пријава или нешто тако, мислим да се и даље по прилично држе по страни.

Медији од до, има медија који су сензибилисани и који ће прихватити, на пример нас прати 13 регионалних медија, заиста хвала им, без плаћања без динара и просто им је актуелна тема, наравно 1 за оне медије које интересује само сензационализам и тираж, тираж због пара, а сензационализам због тиража. Мада има медија који су за 3, 4 који на одређени начин буду сензибилисани када извештавају о овој теми.

Што се медија тиче на националном нивоу медији воле да од жена жртва насиља направе помпезан наслов, али, то, АЛИ, не сме да постоји у медијима. Шта год жена урадила, нема право да се то уводи, то АЛИ, ОНА ЈЕ...Он је њу убио али она је... Нарочито таблоидне новине. Ту дајем двојку, а што се тиче ових медија Жене против насиља, локални медији, ту бих дала добру четворку.

Све остале институције добијају просечну оцену мању од 2. **Центар за социјални рад и јавно тужилаштво са просечном оценом 1,94, сигурне куће 1,77.** Овим институцијама се посебно замера тромост у променама и прилагођавању, као и дискриминација и неприступачност за особе које припадају рањивим категоријама жена.

Ајде да и ту буде 3 а не 2 јер има и ту помака, да у последње време имамо контакт са неким радницама центра, али у суштини јако доста ружних коментара, кажем да у Ужицу не препознају потребу сигурног смештаја, што мислим да је скандалозно искрено, тако да не знам можда и треба 2 да добију.

Јавно тужилаштво, ту би била 2, можда чак и 1 али су у задње време мало и они променили однос а то се види тиме што нам се обраћају уколико жртве у истражном поступку код јавног тужиоца за кривично дело насиља кажу да су нам се обраћале за помоћ и подршку, обраћају нам се сада тужилаштва да им доставимо у склопу као доказни материјал односно, наше сведочење о насиљу које је претрпела жртва, и због тога је 2 иначе би била 1.

Сигурна кућа, ја кажем ми имамо на једну ноћ, али имамо Лесковцу сигурну кућу где наша општина издваја даје сваког месеца једну месечну плату за сигурну кућу и једино зашто ћу да им дам 3 јесте зато што жена у сигурној кући може да се задржи највише 15 до месец дана, што је јако без везе јер та иста жена треба после свега тога да има бар неки едукативни програм, што сигурна кућа нема, ту је жена само смештена можда са њом ради психолог и то је то. Мислим да треба висе да се ради на оснаживању жена које су у сигурним кућама.

Женама Ромкињама се не верује, оне ретко могу у Сигурну кућу. То исто важи за жене Јабланичког округа. Имали смо случај да нам је дошла жена животно угрожена са двоје мале деце, па сам ја звала дежурни телефон Сигурне куће, они су рекли ако је она из Лебана не може у Сигурну кућу, деца могу она не, зато што нама Лебана није уплатило ту месечну надокнаду општине. То је недопустиво, да деца буду у Сигурној кући а да жена која је животно угрожена не може, јер општина није платила нешто.

Напослетку, општинска бесплатна правна помоћ и верске установе су најниже оцењене. Општинска бесплатна правна помоћ добила је просечну оцену 1,4 – реч је о томе да адвокати који пружају ову помоћ у оквиру општина нису довољно сензибилисани нити едуковани за комуникацију са жртвама насиља, а према речима саговорница, **општинска бесплатна правна помоћ није ни успостављена у свим општинама у Србији, а тамо где постоји није довољно видљива.** Верске установе су оцењене најнижом оценом (1,12) – **готово све саговорнице су дале верским установама оцену недовољан 1, јер свештена лица и верске институције репродукују традиционалне норме и неповољан положај жене.**

Ми у нашем Власотинцу то немамо (општинску бесплатну правну помоћ) и ја не могу о томе не могу да причам.

Општинска бесплатна правна помоћ је добро замишљена али је ствар у томе да су жене јако лоше информисане око свега тога. Када би радили оно што треба да раде имали би 5, али ја не знам колико је жртва породичног насиља уопште искористило ову могућност за подршку и помоћ. То је теоретски веома лепо осмишљено али није заживело иако је то још од 2019. године. Ретко ко зна за ову могућност. Невидљиви су потпуно па за то дајем 2.

Општинска бесплатна правна помоћ је ту само на папиру. Они уопште нису сензибилисани за жртве насиља. Пре непуних два месеца смо имали страхан проблем. Они причају једно, организације цивилног друштва друго. Ретко која жена добије адвоката, јесте по службеној дужности, али адвоката који ће стварно њу да заштити. Углавном је то оно да ли су ти адвокати миљеници локалне самоуправе или не. Ту бих дала јединицу.

Верске установе 2, да не буде 1, мислим да они додатно држе жене у оним уверењима да по сваку цену треба да задрже породицу.

Верске установе по мени је чиста 1, јер имали смо случајеве где насилник пошаље свештеника да разговара са жртвом, да је убеђује да се врати да се помире, наравно позивајући се на светост породице на светост брака и слично.

Ти духовници звани, ко год они били, негде жену враћају у насиље, да јој је место у кући да мора да слуша мужа, да је она та која треба да брине о деци и о породици, да је супругова последња и то је то. Јединица.

Са учесницама у фокус групама смо разговарали и о сарадњи између различитих институција. Саговорнице наводе да сарадња постоји, али најчешће је реч о формалној сарадњи на коју их протоколи приморавају, а не истинској посвећености сваком појединачном случају и трагање за најповољнијим решењем за тај случај. Здравствене установе се не препознају као довољно битне у овом ланцу међуинституционалне комуникације, на чему би требало радити.

Ја могу да кажем јер сам имала искуство, пошто нас позивају на разне састанке и радне групе. Они се сви жале на рад других. Полиција каже да би било много боље када би центри за социјални рад радили добро, на тужилаштво се сви жале. Тужилаштво је највише криво за све (то говори и полиција и центри). Нико не сматра да су здравствене установе уопште и битне када је у питању насиље у породици па њих нико и не помиње. Тужилаштво, полиција и центри се нон-стоп оптужују међу собом.

На самом крају, замолили смо учеснице фокус група да нам кажу шта би то могло да се уради краткорочно, а шта дугорочно када је у питању проблем насиља у породици у Србији.

Као неке од краткорочних решења, односно решења која се могу имплементирати у релативно кратком временском периоду, учеснице наводе: појачавање капацитета женских служби, већа повезаност невладиних и феминистичких организација са организацијама система које раде са жртвама насиља у породици; већи број промотивних и едукативних кампања на телевизијама са националном фреквенцијом које би биле приказиване у ударним терминима и чиме би држава слала поруку да постоји нулта толеранција на насиље у породици; радити на стабилности и очувању тимова који раде у полицији и Центрима за социјални рад (јер се чланови тимова смењују по разним основама и постоји флукуација запослених, а едукације, обуке и тренинзи не могу да прате сваку смену запосленог); пружање подршке запосленима у институцијама (истраживање о потребама полиције и запослених у Центру за социјални рад, са циљем детектовања њихових проблема и тога шта је њима потребно како би радили ефикасније); локалне самоуправе да прерасподеле средства за овај проблем и да се ради са едукацијом младих.

Кад би медијима са националном фреквенцијом пред сваку значајнију фудбалску утакмицу излазили са спотом да је насиље недопустиво. Када би то стално понављали, охрабрили би жене, а насилници би можда схватили да нико није на њиховој страни. Али не, ми о овој теми причамо само у оквиру одређених датума, и на конференцијама у уском кругу, где се сликају само функционерке и функционери који су ту.

Да би требало чешће да се мењају особе које раде са жртвама насиља. Са друге стране, ми смо приликом неких разговора са људима из центара за социјални рад и полиције чули од њих да то увек треба да раде исти људи специјализовани за то. Конкретно они у полицији прођу обуке како да раде са жртвама и онда их после неког времена пошаљу на друго место. Они стално траже едукације и обуке. А толико је обука и новца дато, посебно за полицијске службенике и запослене у центрима. Негде мислим да треба да постоје тимови који раде, да буду константни, и да то буду људи који то желе да раде и пруже подршку на прави начин. То је нешто чега сам се сетила у разговору са њима.

Можда би требало да се уради неко истраживање што се тиче полиције и центара да се види које су њихове потребе и шта је ту највећи проблем, шта њима треба. Неки центри су нам говорили да они уопште ништа не знају за рано уговорене бракове, да им је потребна подршка. Јесте да су они добили инструкције како да реагују на рано уговорене бракове, али није само фора поднети кривичну пријаву и оставити ту девојчицу тако. Посебно ако је трудна. Мислим да није решење покренути кривичну пријаву против родитеља. Мислим да треба урадити истраживање шта је потребно институцијама. Што се тиче о расизму и дискриминацију према Ромкињама и маргинализованим групама, када би бар један случај суспендовања полицијског службеника који је дискриминисао, изашао у медије, можда би била другачија слика.

Са друге стране, **као предлози за дугорочне бављење проблемом јавиле су се следећи предлози:** санкције како за починиоце, тако и за лица у институцијама која се не придржавају закона, протокола или на било који други начин направе пропуст; радити на промени свести и едукацији становништва генерално, али посебно жена и запослених у институцијама, како би однос и поступање према жртви били сензибилисани и како би свака жена била третирана од стране представника институција са достојанством и дигнитетом, без обзира на њене личне карактеристике (да ли је припадница неке рањиве категорије, како је обучена, како изгледа, чиме се бави и слично); радити на поверењу жена у институције, посебно Ромкиња и њиховом економском оснаживању и едукацији; јачање услуга подршке за жене издвајањем више државних буџетских средстава.

За почетак, кад уђу у институције да их не гледају са неким ниподаштавањем. Тамо се одмах доживи осуда, ако је лепо обучена, види како се скоцкала, ако је запуштена погледај како је таква. Ништа им не оодговара и осуђују их. То је промена свести и то је јако тешко урадити. А то би прво требало урадити.

Једноставно да Ромкиње имају поверења у институције и да иду у институције и да се то промени да нема дискриминације и осуде жене које преживљава насиље. Као што имају поверења у нас, јер разговарамо са њима у насељу, тако би требало да им се институције приближе. Да Ромкиње добијају више информација шта је све насиље, јер га веома често не препознају. И рекла сам економско оснаживање Ромкиња, да је јако важно.

Издвојила бих јачање услуга подршке за жене. СОС телефон, Сигурна кућа, правна помоћ. Велики број тих услуга пружају организације цивилног друштва уз помоћ међународних организација, донаторских средстава итд. Оне нису финансиране из буџета и мислим да би то био један од великих помака када бисмо дошли до тога да држава издваја средства за организације које пружају помоћ женама жртвама насиља. Битно је и јачање превенције.

Слажем се али мислим да је јако мало времена 16 дана активизма против насиља над женама, за 365 дана, мислим само 16 дана мислим да треба да се ради константно, континуирано значи 365 дана треба да траје кампања, а не само 16 дана, то је дугорочно. А краткорочно сматрам да локалне самоуправе требају да имају одређене људе тј. имамо тамо неке канцеларије за младе итд. мислим да треба да се ради на едукацији младих, не само у школама него и овако, то би било нешто краткорочно у свакој заједници. То би свака локална самоуправа требала да одвоји део буџета за СОС телефона и едукативне програме, то је нешто што би требала свака заједница.

6. Завршна реч Поверенице за заштиту равноправности

„Забрана: дисања, живота, личности, функционисања. Јавља ми се негативна емоција... Јавља ми се, у мом приватном случају, љутња. Зашто сам толико дуго дозвољавала страху да ме држи. Човек тражи оправдање, али у мом случају ми се претило да ће ми се одузети дете, да сам ја неурачунљива жена... Љута сам, јер се ми жене јако плашимо.“

- Једна од испитаница у оквиру дубинских интервјуа

Ово истраживање нам на више начина говори да је **насиље над женама у Србији, као и другде у свету, један од најчешћих облика кршења људских њрава** које траје кроз генерације и има најразорније последице, не само по жртве насиља већ и по само ткиво друштва, које често окреће главу, ћути и труди се да се не меша унаизглед, туђа посла. А жртве честотрпе у тишини, у страху и готово без наде да им неко може помоћи да изађу из тог зачараног круга. Управо због тога ово истраживање нећемо завршити препорукама, које се неминовно понављају из публикације у публикацију и својом, донекле генеричком природом, дехуманизују друштвени проблем за чије је решавање људскост предуслов и можда најважнија компонента. **Дужносћ је целог друштва, а нарочито Повереника за заштити равноправности као иницијатора овог истраживања, да осигурамо да њрикупљени квантитативни и квалитативни њодаци, а нарочито поѡресна сведочења, добију свој ѡйлог у конкретним и ѡиљивим исходима.**

Резултати овог истраживањанам јасно стављају до знања где су препреке било видљиве било оне невидљиве (које су уједно и најопасније), када су у питању узроци и разлози непријављивања насиља, показујући у којим правцима морају ићи активности институција и других релеватних друштвених чинилица. Непроцењиви су нам одговори испитаница који јасно и хируршки прецизно указујуна препреке и бојазни када је у питању пријављивање насиља, као и до које мере жене имају поверење у институције и друштво. Оно што одмах привлачи пажњу и што је врло важно јесте чињеница да **жене у Србији доминантно не ѡправдавају насиље у ѡродици, али с друге сѡране смаѡрају да ѡроблем насиља ѡрво ѡреба покушаѡи решити у оквиру ѡродице, на ѡек онда ѡријавити надлежнима.** Исто тако, жене у великом броју случајева не пријављују насиље због страха од осуде и одбацивања породице и околине, што је нарочито случај међу Ромкињама. Ова констатација представља парадигму ситуације у којој се данас налазимо уз јасно уочљиву тенденцију генерацијске дисфункционалности и културе трпљења, друштвене осуде и недовољног капацитета и разумевања од стране надлежних органа. Индикативна је и широко распрострањена перцепција насиља међу испитаницама, која подразумева да је пријављивање насиља оправдано тек у случајевима наношења тешких телесних повреда (73%) или у случајевима када се насиље врши над децом (64%). С тим у вези, јасно се намеће **имѡератив деловања у различитим ѡравцима** ради постизања неопходне свеобухватне друштвене промене.

Прво и најважније, морамо створити друштвену климу, у којој бити жртва насиља не носи са собом стигму, осуду и накнадну виктимизацију, већ подразумева подршку прво најближих, а затим и друштва у целини.

Резултати истраживања су недвосмислено указали да подршка породице и непосредног окружења може имати пресудан утицај на то да ли ће се жртва осећати довољно оснажено да направи тај корак од седам миља ка заштити свог телесног и психичког интегритета. Да бисмо то постигли, кључан је друштвени консензус који значи нулту толеранцију на родно засновано насиље, у пуном и суштинском смислу. Предуслов за тај консензус јесте **свеојшћа сензиџивизација и информисаност друштва**, у којој најважнију улогу имају образовне установе, као и сви релевантни друштвени чиниоци који се баве неким видом формалног или неформалног образовања. Потребно је **од најранијег узраста кроз школски систем разбијати предрасуде, демонџирајти стереотипе и радијти на стварању свесџи о џојме шџа је насиље и који су његови џојавни облици**. Важно је споменути да испитанице које су претрпеле неки облика насиља у 51% случајева као насилнике наводе мужа односно партнера, док је изузетно висок проценат жена које су као насилника означиле некога ко није из њихове уже породице.

Такође, када је у питању информисање, медији морају бити свесни своје одговорности у вези са извештавањем о овој теми, односно да некад у потрази за сензацијом, могу и сами бити алат насилника и насилних друштвених шаблона. Коначно, искуство особа које раде са жртвама насиља говори о томе да им се жене чешће јављају онда када је тема насиља у породици више присутна у медијима. Изузетно је важно да се о насиљу у породици **извешџава на неџрисџрасан, несензационалистџички и едукаџиван начин** који ће жртвама које се још увек нису одлучиле да пријаве насиље послати поруку да имају коме да се обрате и да ће такво понашање бити санкционисано.

Друго, резултати показују да је страх од насилника у највећој мери (75%) разлог непријављивања насиља. Поменуто тврдњу додатно подржава податак да су сигурне куће означене као институције у које испитанице имају највеће поверење, што донекле говори да имају перцепцију да друге институције система, које свакако имају већа овлашћења и капацитете, нису у стању да их заштите у пуној мери. Забрињава и тенденција да жртве не виде институције и органе надлежне за поступање у случајевима породичног насиља као прву и праву адресу којој би се обратиле и за коју знају да ће их заштитити. Од жена које су доживеле насиље скоро половина се није обратила ниједној институцији, а узнемирава и резултат према коме са погоршањем социо-економског статуса расте и учесталост одговора о преживљеном неком од облика насиља. Поред тога, значајно је поменути и податак да испитанице имају веће поверење у верске установе, него у тужилаштво и центре за социјални рад, који су уз полицију кључни део институционалног одговора на родно засновано насиље. Такође, индикативан је и податак да су највеће поверење у тужилаштво исказале жене из урбаних средина, док најнижу оцену поверења полицији дају жене које су преживеле неки облик насиља и исто пријавиле некој од институција.

Коначно, са аспекта заштите од дискриминације и унапређења равноправности, уочена је ситуација повећане преваленце насиља када су у питању различите мањинске групе, било да се ради о особама са инвалидитетом, било да се ради о припадницама националних мањина.

Узимајући у обзир наведено, неизбежно се долази до закључка да **све институције из система зашџије од насиља морају уложити додатне наџоре и џојравити џерцеџију грађанки Србије о својој ефикасности и џовећати стџејен координације система социјалне зашџије, здравствџа и безбедности**. Поред постојања и доследне примене делотворних процедура поступања које ће жртви омогућити да насиље пријави, добије заштиту, помоћ и подршку који су јој потребни, **џосебан фокус се мора стџавити на осеџљиве друшџвене групе, односно на оне групе код којих је уочена џовећана џреваленса насиља**.

Нарочито потресан сегмент овог истраживања представљају дубински интервјуи са женама које су преживеле насиље. Потресна сведочења испитаница са којима су рађени интервјуи говоре о томе да оне које су имале контакт са институцијама износе негативна искуства, са различитим актерима у центрима за социјални рад, полицији, правосуђу, здравственим установама. Њихова сведочења **указују на џојребу додатне сензиџивизације заџослених у надлежним институцијама који имају дирекџан конџакџ са женама које су преживеле насиље**. Поменуто препорука добија на тежини поготово узимајући у обзир тврдњу жена у дубинским интервјуима, да је „танка линија где једна реч саговорника може жртву „гурнути“ у неком правцу, било да је оснажи да пријави насиље и истраје, било да је демотивише“. Иако дата у контексту подршке околине, унутрашња борба жене је једнако интензивна и када се налази у поступку пред надлежним органом.

Коначно, не смемо дозволити да жене које су преживеле насиље остану без адекватне економске и психосоцијалне подршке. С тим у вези, држава и локалне самоуправе морају да развију адекватније механизме економске подршке, у виду новчане и друге материјалне помоћи, помоћи при проналажењу запослења, уписа деце у предшколске установе и сл. Неопходно је и додатно развијати програме психосоцијалне подршке и опоравка, нарочито имајући у виду организације цивилног друштва које имају велико искуство у пружању сличних услуга. Поред тога, још једна од тврдњи жена изнетих у дубинским интервјуима говори да „разговор са другим женама са сличним искуством делује на њих терапеутски“, те би било важно развити мреже и групе за међусобну подршку особа које су преживеле насиље, при томе не искуључујући мушкарце.

За крај, споменућемо и да су као разлог за учешће у овом истраживању готово све жене које су претрпеле насиље, навеле жељу да помогну другима да не прођу исто што и оне, што је узимајући у обзир тешку природу овог трауматичног искуства акт једнак херојству и солидарности у свом најчистијем облику. Знајући колико је то тешко искуство за жртву, обавеза целог друштва, сваког појединца и појединке је да пре свега не ћути и не затвара очи пред овом по целокупно друштво разорном појавом, ма колико некад било тешко и непријатно. Еленор Рузвелт је једном приликом изјавила: „Боље је упалити једну малу светиљку него проклињати таму“, а то је уједно и путоказ како се као појединци и друштво морамо борити против насиља. Јер, ако свако од нас, на наговештај насиља упали једну малу светиљку, тама и ћутање више неће постојати, а насиље и сви његови појавни облици неће имати више где да се сакрију.

